

РАТ И БИБЛИЈА

1. ВАВИЛОН У ОПАСНОСТИ

У американском граду Вилиамстауну 1927. године, беху сабрани представници многих раса и народа земаљских на конференцији, на којој се са човекољубивом бригом већало о могућности мира међу људима. Њима, својим цењеним пријатељима, посвећује писац, као тадањи њихов сатрудник, ову књигу о рату у светлости Светог Писма Божјег; књигу, на коју ће се у време затишја гледати с равнодушношћу, но, која ће се у време ратне буре тражити и читати с разумевањем.

1. ВАВИЛОН У ОПАСНОСТИ

Сунце се клонило смирају кад смо се ми нашли на палуби лађе *Бостон*, која саобраћа међу Њујорком и Бостоном. Прљави и масна вода Њујоршког залива, која се под врелим сунчаним зрацима дању блистала као сребро, под вечерњим зрацима преливала се као растопљено злато. Лађа је пловила од Доњег Града ка Горњем Граду, између Њујорка и Бруклина, и наше друштво седело је окренуто лицем ка Њујорку.

Пред нама је лежао највећи град на кугли земаљској, најжурбанији, најосветљенији и најнеуједначенији. Погледи свих путника, и странаца и домородаца, нехотично су прикивани за многобројне куле, гордо и ружно назване облакодерима.

— Погледајте наше куле вавилонске! рече ми министар Јустон.

— Гледам их, одговорих ја; но зар их и ви гледате? Ви који сте овуда толико већ путовали и те куле посматрали?

— То увек и вазда привлачи... Природно, оно што је велико увек је заробљавало и заробљаваће душе људске.

— Да, да, добро сте рекли, добаци генерал Кларк. Заробљеници онога што је велико до сада су писали и историје народа, пишући уствари историје великих људи, тих облакодера своје врсте.

— Значи, генерале, да демократија ту не мења ништа? рекох ја.

Ништа, ништа. У теорији демократија је хтела да славу великог човека подели међу његове многобројне сараднике, у пракси, пак, она је постигла само то, што је пажљивије избројала и измерила принос неславних слави славнога. Али тиме нити је смањила славу славнога, нити повећала славу неславних. Куле су остале куле, а избе избе.

Г. Крен, који ћутљиво посматраше и ослушкиваше, ослови мене и рече:

— Погледајте ону групу нових кула, тамо у Горњем Граду. Пре шест година кад сте били у Њујорку ту није постојала ниједна од тих кула. А гле сад! Има их око стотине нових.

— Заиста, одговорих, заиста г. Крене. И још се мени чини, да су те и лепше и стројније од оних у Доњем Граду, зар не?

— О, несравњено! У овим новим кулама ми Американци смо потпуно постигли свој оригиналан стил грађевинске уметности. То нигде више у свету нема! А оне старе куле, као Вулворт, Сингер, Мјунисипал, просто вређају поглед садашњег поколења.

Тако говораше г. Крен, наш отмени и љубазни домаћин. Благодарехи њему ми смо се и нашли овога вечера на пароброду за Бостон. Позвао нас је к себи у госте, на „викенд“, да у његовом селу проведемо недељу. Међу званицама био је и г. Јустон бивши члан владе Великога Президента, генерал Кларк, један Рус, знаменити музичар, Чех г. Писек археолог, истраживач старина по Арабији, уза ме један Балканац, и још више других.

У томе, при последњим зрацима сунца, појави се јато аероплана кружећи високо изнад великог Њујорка.

— Гле, гле, ено их! ено! три, пет, десет! чуше се узвици са разних страна.

Министар Јустон уздахну, па полугласно изусти:

— Да, ено опасности нашем американском Вавилону!

— Ето, од тих црних челичних тичурина зависиће будући рат! узвикну генерал.

— Та не спомињите рат! револтираше се мирољубиви г. Крен, који је путовао по свих пет континената и по десет пута толико острва, те свуда видео много добрих људи, способних за мир, и стекао много пријатеља.

Одговори генерал:

— Не спомињем ја рат, г. Крене, зато што волим рат него зато што ће бити рата.

Тада ја упитах:

— А зар Ви, генерале, не видите никакву другу намену и сврху аероплана изузев злочина?

— Готово и не видим. Аероплани, истина, могу вршити и неке ситније мирнодопске службе, и као пренос поште, пренос шаке путника, али је њихова главна и највиша сврха — рат.

Утом ће опет рећи министар Јустон полугласно и замишљено као за себе:

— Отуда, отуда из ваздуха прети опасност овим нашим вавилонским кулама!

— А зашто само нашим кулама? узвикну генерал. Не важи ли то исто и за европски Вавилон, или боље рећи — вавилонску Европу?

— Важи, важи, драги мој Кларк, одговори министар. Европа је чак и зрелија од нас за рат.

Важи и за васцели свет. Не видите ли, да је сав свет поново постао вавилонском кулом?

— Опет и опет вам кажем: ја не верујем у рат! добаци им г. Крен.

— Не верујемо ни ми, г. Крене, рече чешки професор, али рат долази и мимо нашег веровања или неверовања у њ, од прилике као што долази епидемија грипа.

— Како то? буњаше се г. Крен. Мислите ли, онако тек... сасвим случајно.

— Ја не мислим баш сасвим случајно, али мислим, да рат може да плане и без наше воље.

— Г. Крен се обрну к мени и упита за мишљење, а ја му рекох:

— Заиста мени изгледа, да рат може да плане и без људске воље, но не и без људске кривице; али пуким случајем не догађају се у свету ни много мање ствари него што је рат.

Докле ми још бејасмо у разговору о том предмету, који је све присутне најживље интересовао, мрак покри земљу, а аероплани почеше исписивати огњем по ваздуху рекламе неких великих трговина из Њујорка, објављујући код које се фирме шта и пошто може купити.

— Ево сад погледајте, рече ми генерал Кларк, ено вам једне ситне намене аероплана. Да пишу по ваздуху рекламе трговина и фабрика, ха-ха-ха! Но, то је једна тако незнатна и узгредна служба! А главно им је рат, као што рекох. Рат!

Трубе огласише време вечери, и путници се спустише са крова лађе у трпезарију.

2. УСПУТНА ПРЕПИРКА О РАТУ

— Ја држим да је рат фаталност, рече г. Писек, чешки професор, када седосмо за вечеру. Погледајте, нико не жели рат, па ни генерали, а сви се припремају за рат. Зар то није нека

фаталност рода људског?

— Глупост, глупост а не фаталност! одговори г. Крен. Да смо ми у Америци и Европи истински просвећени нестало би глупости, а с њом и те фаталности. Народи у Великој Азији ругају се нашој ратоборној култури.

Ту г. Крен, пребогат анегдотама из личних доживљаја по свету, исприча како је он у Бенаресу у Индији ишао нарочито ка једном прослављеном монаху, кога је сва Индија сматрала светим човеком.

— Кад сам му се представио као Американац, причаше г. Крен, монах сажалјиво климну главом и с уздахом рече: О, ви Американци, о, ви Европејци! Како сте много страдали, и како ћете много још страдати! Сва такозвана култура ваша свела се на борбу за моћ, за надмоћ. Тим отровом заражавају се и наши млади људи, који иду к вама на школовање. Нико од њих не враћа се запојен љубављу према вама, но сви се, и несвесно, носе изопаченим идејама вашим о насиљу „ради права“, што у суштини не значи ради права него ради моћи. Баш ту неки дан беху код мене два индијска студента, који су се школовали у Лондону. Кад сам их упитао: како наша браћа у Енглеској, они су обојица гневно узвикнули: каква браћа? то су наши душмани а не браћа! Њихова је култура себичност и насиље. Ми у Индији имамо праву културу. Ми се морамо борити против њих, и ослободити од њих. — Ако ћете се борити против њих насиљем, рекох им ја, у чему се онда ви разликујете од њих? И шта вам вреди ослободити се њих споља, кад ето видим да су вас они заробили унутра? С таквом злобом не говоре о људима следбеници благих учења Веданте него пре следбеници ратоборне културе европске. Ослобођење наше од Енглеза, господо, није највеће благо; највеће је благо ослобођење од себе самих. То је смисао Веданте. Отишли сте у Европу само као робови физички, а вратили сте се као двоструки робови, и физички и духовни. — Испричавши ово старац монах опет уздахну и понови: О ви Американци, о ви Европејци! Како сте много страдали, и како ћете имати још много да страдате! Страдање је неизбежно за све оне који се противе Дхарми.

У том тренутку поче у трпезарији да трешти позната црначка музика цез.

— Чујте само, узвикну гневно г. Крен, чујте само каква нам је музика! Је ли то музика људи просвећених и мирољубивих или необузданих дивљака?

Министар Јустон као да се осети од ових речи увређен у свом националном поносу, па ће рећи Крену:

— Немојте тако, пријатељу. Какви смо да смо ми американци, ми смо ипак просвећенији и мирољубивији од Европљана. Европа се спрема за нападни, освајачки рат, а ми се спремамо за рат одбрамбени.

— Стара песма на стари глас! шапну ми на ухо г. Крен.

— Допустићете, продужаваше министар, ми морамо бити спремни да се бранимо, ако нас ма ко нападне било од стране Атлантика било од стране Пацифика. Наша историја не зна за освајачке ратове. Почевши од Председника Вашингтона па до Вилсона, Америка је водила само одбранбене ратове а не освајачке. Ја не кажем ни да је рат фаталност, како рече професор Писек, нити пак да је рат биолошка потреба ради тобожњег обновљења нације, како то тврди Француз Клемансо у једној својој новијој књизи. Ја велим, да је рат дивљаштво које сила намеће и које се само силом може одбити. То је све.

— Сви се народи ужурбано спремају за нов рат, драги мој Крене, рече генерал. Па зар само ми Американци да сакријемо главу у песак попут ноја и правимо се невешти?

— Не реците сви, Кларк, одговори Крен. Који то сви? Индија, Китај и Етиопија не спремају се за рат; а то је више од половине рода људског. Европљани и ми спремамо се за рат, то јест мањина рода људског. Управо једна трећина рода људског!

Тада се генерал окрете ка Балканцу, па као у шали упита:

— Камо ви Балканци припадате: Креновој мирољубивој већини или ратоборној мањини?

Одговори на то Балканац:

— Ми припадамо онима који мрзе рат а који се припремају за рат.

— Управо такав је положај и нас у Америци, узвикну министар Јустон. Ми мрзимо рат, али се спремамо за рат. Спремамо се по нужди, да би у критичном часу одбранили нашу демократију од империјалистичких завојевача.

Крен се јетко насмеши, па рече:

— Ратни бес уједначује све, пријатељу драги. Ту нити што помаже демократија, ни аутократија, ни монархија, ни република, ни комунизам. Данашња комунистичка Русија исто се тако журно спрема за рат као и енглеска и јапанска монархија, и исто тако као американска и француска република. Него чујте ме и размислите, мени се чини да је тај ратни бес у наше време нарочито обузео белу расу.

— У томе сам ја потпуно с Креном, рече генерал. Нити је било нити има озбиљне политичке теорије или владајуће странке, која у крајњој линији није или стајала за рат или проузроковала рат. Ниједна политичка доктрина до сада није могла скинути вео са оне страшне мистерије, што се у животу људском назива ратом. Ни политичари, ни државници, ни војници, па ни сами природњаци, нису нам до данас пружили ни издалека једно озбиљно објашњење суштине рата, његових правих узрока и сврха. О томе се до сада или ћутало или пристрасно говорило. Понекад ми се учини, да је рат некако скопчан с дубоким и невидљивим кореном живота нашега на земљи, те ту једино ако би религија могла казати неку озбиљну реч.

Наста тајац. Но једанпут генерал постави овакво питање:

— Заиста, господо, ко је икад од белих људи написао неко знаменито дело о рату?

— Ниче и немачки генерали пред Светски Рат, рече неко.

— Макијавели! одговори г. Јустон с очевидним подсмехом. То је европски филозоф рата.

— Наопаки филозоф! одврати други неко. Слепац који је слепцима показивао пут.

— Ја мислим, да Макијавели представља квинтесенцију европског поквареног ума, допуни сам себе Јустон.

Цело друштво изрази своју једнодушну осуду учења Макијавелијевог.

Потом ће се генерал Кларк окренути моме најприснијем пријатељу Балканцу, и упитати: да ли гдегод у светској литератури постоји неко друго и боље објашњење мистерије рата него што га је дао рецимо Макијавели.

Одговори Балканац:

— Па постоји библијско објашњење, потпуно супротно мишљењу Макијавелија.

Генерал га погледа испитујућим погледом па потону у дубоко ћутање. Нити хтеде више речи проговорити о рату тога вечера. Само ћуташе и размишљаше, као да се упињаше да поврати у сећање нешто давно знано и заборављено.

Сутрадан позва генерал Кларк мене и мога пријатеља Балканца да се шетамо у чуну по мору испод красне виле г. Крена. С нама у чуну било је још неколико отмених гостију Кренових, које је сам генерал одабрао и у шетњу позвао. Чим смо поседали у чун генерал замоли Балканца, да изложи науку о рату, која је њему позната и која се њему чини једином истином.

И све ово што следује, написано је на основу онога што је тада говорено при шетњи у чуну по Бостонском заливу на Атланском океану, месеца Августа 1927. године.

I ОРУЖАЊЕ

Сви народи Европе и Америке, генерале мој, отпоче Балканац, најгрозничавије се оружају за нови рат. Ко то не види? Једва да је то тајна за чобанина у планини, још мање за људе који живе по градовима и мотре на дела људска. У журби за наоружањем од народа Азије за сада иду у корак с Европом и Америком два три народа, као Јапан, Турска, и донекле Персија и Авганистан. Велики Китај се разрачунава сам са собом и врши крваве ратне вежбе на својој деци припремајући се тако, и несвесно, за клање туђе деце. Но они који су оптеретили своју

савест одговорношћу за прошли светски рат, натовариће на себе одговорност и за рат предстојећи. То су народи беле расе, народи названи хришћанским. У припремама за нови рат, или нове ратове, они предњаче свима осталим народима и племенима на глобусу земаљском. А да свет стоји пред новим ратом, то сведоче:

1. Јавне и тајне ратне припреме свих поменутих народа;
2. Ратни буџети, који по свим државама несразмерно превазилазе расходе ма које друге намене, и далеко превазилазе ратне буџете пре прошлог светског рата;
3. Ужурбана активност безбројних фабрика ратних оруђа, муниције, отровних гасова, електричних и електромагнетских ратних направа, као и повећана маса радника производње у тим фабрикама;
4. Ужурбана изградња ратних бродова и других морских ратних оруђа;
5. Повећани бројеви сталног кадра у сравању са предратним;
6. Стручни комитети научника, ангажованих од појединих влада, који уносе сву своју интелигенцију и енергију, да пронађу или усаврше смртоносне отровне гасове и друга хемијска средства за рат на копну, на води, под водом и у ваздуху;
7. Тајни савези и груписања појединих држава и народа за ратне сврхе;
8. Веома разгранате шпијунаже, помоћу којих једна држава познаје ратне планове и тајне изуметке за рат других народа.

Ово су докази. А има и знакова који наговештавају нови рат, међу којима су: појачано неповерење државе према држави, расна и национална омраза, а нарочито свеопште мрачно предосећање и свеопшта узнемиреност духова на свих пет континената. На ово може неки доброжелатељ рећи: „Све је то тако. И ми сви то видимо. Али све те припреме за рат не морају неминовно довести до рата. Јер упоредо са припремама за рат корачају и припреме за мир.“ (Тридесет је пуних година како је учињен први покушај за смањење оружјања и за мир света. Иницијативом цара Николе сазвана је Прва Хашка Конференција мира 1899. год. Ова конференција отворена је следећим речима племенитог цара: „Ми тражимо најефективнији начин да се осигура свима народима благодат истинског и трајног мира, и, изнад свега, да се учини крај сталном напредовању садашњег оружјања“. Представници народа потписали су протокол хашке Конференције и вратили се да продуже свој посао — оружјање! Друга Хашка Конференција мира била је 1907. године, Опет је протокол потписан и опет се продужило све по старом. После Светског рата основана је Лига Народа и Интерпарламентарна Унија: Протоколи се потписују сваке године, но стари посао оружјања иде све јачим темпом. Сазвана је 1921. год. Вашингтонска Конференција за ограничење оружјања. Све је ишло у реду и протокол је потписан, али се није скренуло са старог пута. Потом је Президент Кулиц сазвао у Женеви Конференцију од Три Поморске Силе, опет ради ограничења оружјања. Најзад је дошао и Келогов Пакт који су потписали велики број држава „отказујући се рата као средства националне политике“. И пошто се све рекло и све потписало — ниједна фабрика оружја није смањила своју ратну производњу, ниједна крстарица није претворена у трговачку лађу и ниједан пук пуштен кући, и то нигде у свету. Од Прве Хашке Конференције до данас догодили су се многи ратови као Енглеско-бурски рат, Руско-јапански рат, ратови Балкански, Светски рат, Грчко-турски рат, са безброј мањих ратова на глобусу земаљском. После овог тридесетогодишњег искуства како да и највећи оптимист не гледа с тугом и болом и неверицом на све речи о разоружању и миру?) Корачају, да, али корачају као дете за цином, као воловска кола за огњеним колима. Персонификујући рат и мир рат би требао да каже миру: ја треба да опадам а ти да растеш. Насупрот томе, изгледа рат говори миру: твојим припремама ти, дете, мене скривај, па трчи по улицама и вичи, да мене уопште нема и неће бити! Чак и сама вербална пропаганда мира многима служи за ратне сврхе. И тако у наше дане још једном се обистињава реч пророчка: *говоре: мир, мир, а мира нема* (Јер. 8, 11).

О миру се данас толико говори не зато што постоји мир, него зато што је мир у опасности. Као што се о поштењу не говори много докле год има поштења, и о здрављу докле траје здравље. Или, зар не видите ви као војник, да се и многи говори о миру употребљавају као прикривена ратна тактика? *Говоре: мир, мир, а мира нема!*

И заиста, генерале, ми нисмо ни имали мира после завршетка Светскога Рата. Ако га је ко имао имали су га Папуанци и Бушмани пре него ли бели људи. У суштини имали смо примирје а не мир. Имали смо и имамо ужурбано спремање за нови рат. Исто као и при ратном примирју. Од како је Немачка потражила примирје 1918. године, па до данас ми у истини имамо само примирје. Од онда па до данас главни расход Држава. главна брига државника и генерала, и главни страх народа односи се на нови рат, исто као и при ратном примирју.

Из свега овог јасан је наук:

1. Да Светски Рат, почет 1914. године, не изгледа још свршен;
2. Да од Светског Рата па на даље, идеја о новом рату свевласно доминира психичким расположењима и материјалним напорима народа и држава;
3. Да факта о ратним оружањима света, бацају у засенак све разговоре и добре жеље за мир;
4. Да се свет с гледишта финансијског, тј. с гледишта расхода на ратне сврхе, већ налази у ратном стању.

КАКАВ ЋЕ БИТИ БУДУЋИ РАТ

Треба ли ја то Вама да описујем, генерале? Ни јава, ни снови, ни машта поштених и разумних људи не могу ни приближно представити преужасну слику предстојећег рата, коме човечији род корача у сусрет.

То ће бити рат потпуно лишен милости, поштења и витештва. Витешки рат између Израиљаца и Филистејаца, у коме две војске посматрају борбу између својих представника, Давида и Голијата, очекујући од исхода те борбе своју победу или пораз, само је једна чобанска идила према рату предстојећем. И рат Арцуне против Бхишме, описан у Махабхарату, само је једна идила. Као идила је и рат на Косову између Срба и Турака. Па је идила чак и рат Наполеонов против Москве. Шта ја говорим? Та сви ратови у свету, у којима су и уколико засијали зраци милости, поштења и витештва, сви ратови, који су могли дати надахнућа бар једном добром песнику и једној доброј песми — идила су према рату који свету предстоји. Јер будућим ратом неће се циљати само победа над противником него истребљење противника. Потпуно уништење несамо бораца него и целе њихове позадине, њихових родитеља, деце, болесника, рањеника и заробљеника, њихових села и градова, стоке и кошева, железница и друмова! Пламен, који не мисли, и не прави разлику!

У прошлом рату кукало се над Ремском катедралом. У новом рату смејаће се над рушевинама многих катедрала, многих народних светиња, вековних споменика, и свега осталог што је људском срцу на родној грудви земље мило и драгоцено. Огањ ће се бацати нештедице са земље, са воде, и из ваздуха, на све оно што је противничко. Огањ, олово и челик падаће као плаха киша која све плави и предаје смрти. Уз то ће доћи и електричне муње, електрични тенкови, железне брзоходне и брзометне направе, и Бог зна — управо ђаво зна — какве све адске справе за убијање, гажење и мрцварење људи, стоке, биља и ствари. А као круна свега тога доћи ће последњи и врховни изум латино-тевтонске цивилизације — смрад! То јест смрадни гасови, бацани на противника и његову домовину из најразноврснијих оруђа и у најразличнијим препаратима. Свака жива ствар, коју је свевишњи Творац обдарио органом дисања ради наслађивања Његовим чистим и животворним ваздухом, издисаће у грчевима од

отровног смрада, којим је буде поздрављала цивилизација западна. Атила, Џингиз Кан и Камбиз поруменели би од стида пред таквим нечовечним начинима ратовања. Но, они који су крштени у име Сина Божјег Свемилостивог, да ли ће се застидети?

Цифре будућег рата превазићи ће у сваком погледу, осим у погледу поштеђених, цифре свих осталих ратова у историји рода људског. У току самога рата биће мобилисани и дечаци од дванаест година па навише, и многе жене и девојке. Реквизицијом ће се одузети за војне потребе све, али све, што позадина буде имала: и последњи во, и последњи коњ, и свако друго живинче, што је за јело или за терет, и сва храна, сав новац, адиђари приватних особа, сва готовина из свих банака приватних, друштвених и државних, и све драгоцености цркава и манастира, одела, посуђа, све што је од гвожђа, бакра, алуминијума, гуме — а да и не говоримо о сребру и злату — приватни телефони, металне пећи, браве са врата и капија, метални кревети, метални рамови са слика, икона и огледала; речју: све што је од метала, од коже, од платна, од каучука, или од ма каквог материјала, који буде нужан рату и ратницима. Старице и старци, са ситном децом и богаљима, остаће у празним и хладним кућама, са амбаром и салашем испражњеним, са тором и обором испражњеним, без обуће, без кајиша, без посуђа, без плуга и мотике, без ножа и кашике, у кућама незабрављеним, — гладни људи у опасности од гладних зверова. Чупаће по мало травице, где је још буде преостало од огња ратнога, грепшиће земљу и скидаће кору. Тиме ће се хранити. А настаће и такви студени дани, да ће људи погорети све књиге из библиотеке, јавних и приватних, и све слике и уметничке предмете из музеја, само да се народ огреје, само — да стара бака загреје мало чаја, без чаја, за умируће јој унуче. Многи ће од ужаса позверити, облесавити или полудети. И они ће сасвим наги, чупави и прљави, трчати по друмовима и улицама, по горама и пољима, урличући као зверови и нападајући на оне које сретну или стигну. А у даљем току рата Врховне Команде ће издати заповест, да се сви ти бедни комади рода људског, којих ће се борци из првих редова сећати као својих родитеља, своје браће и сестара, и своје дечице, да се сви ти комади и комадићи рода људског преселе у пештере планинске због опасности од смрадних отрова, којим ће непријатељ покушавати да потрује све што дише у противничкој земљи. Тако, уствари, у току рата неће ни бити народа у садашњим људским обиталиштима, у садашњим градовима и селима, у кућама и у колибама. Јер ће сва земља бити бојно поље. Зар не, генерале мој, сва ће се наша планета претворити у једно бојно поље? Од грађанства у позадини нико се нигде неће моћи видети. Све ће бити у збеговима, по пештерама и јаругама планинским. Како ће бедни народ проводити своје дане у тим збеговима, то нико од људи неће умети исказати. Када се рат буде свршио, после дугог трајања, тада ће се видети све те пештере и јаруге, планине испуњене мртвачким костима.

Једна нарочита карактеристика будућег рата биће безидејност свих зараћених страна и међусобно неповерење међу војницима под истом заставом. Јер тај рат неће се у ствари водити ни у име вере, ни у име слободе, нити у име домовине и нације — мада ће се то истицати као гесла — него у главном само у име мржње и освете, отмице и грабежи. Због те безидејности, која уништава свако одушевљење, у свима војскама биће много издајника и потплаћених шпијуна. Следствено, биће много међусобног неповерења, и биће стрељања читавих ратних јединица. Поред кривих изгинуће и велики број правих од својих сопствених власти. И још, због одсуства ма какве крупне и истините идеје, за коју би се неко сагласио да драговољно гине, биће и потпуно одсуство јунаштва и јунака. У тешкој ситуацији људи ће се показивати плашљивице а у лакој бездушници и мародери. Мртве ратне машине представљаће управо главне и једине јунаке будуће војне. Оне ће изгледати живље, разумније, моћније и храбрије од човека, свога творца и газде. Човек ће бити тако ништаван усред својих машина, и бедан, и устрашен! Он ће аплаудирати својим ратним машинама као што се некад аплаудирало јунацима.

Један велики део свих опасних ужаса будућег рата ми смо већ доживели и видели у прошлом Светском Рату. А ратови будући биће куд и камо страшнији од свих ратова прошлих.

Но тешко је, генерале мој, описати људским језиком ону бурну и тамну ноћ, испуњену злочиним, ужасом и хаосом, у коју Европа с Америком гредећи вуку собом сав остали свет.

Из свега овога јасан је наук:

1. Да ће цивилизовани свет ставити у службу предстојећем рату сав свој мозак, сву своју енергију и сав свој иметак без резерве;
2. Да ће ужаси разорења у будућем рату превазићи све ужасе ратне из прошлих времена;
3. Да ће се будући рат одликовати одсуством идеја и одсуством милости и јунаштва.

КАКВИ СУ УЗРОЦИ БУДУЋЕГ РАТА?

Питате ме, генерале, какви могу бити узроци будућега рата?

Питате ли ме збиља о правим узроцима тога рата или о инциденту којим ће се рат отпочети? То су две различите ствари. Узроци се могу још сада констатовати, а инцидент се не може ни наслутити.

Европски политичари и ултрапатриоти који мисле, да је минули Светски Рат проузрокован атентатом у Сарајеву, нису ни мало квалификовани да нам објашњавају узроке будућега рата. Ако су грађани једног града полили своје куће петролеумом, па се нађе неки дечак, који из зловоље или несташлука баца у град упаљену шибицу, ко ће се назвати проузроковачем пожара? Цените сами. Цените сами, како су кратковиди постали књижевници и фарисеји нашега времена! Узроке једног наказно рођеног детета они траже у најмању руку на девет месеци пре његовог рођења, док узроке такве једне страшне наказе, какав је био прошли покољ света, они су готови да нађу у једном крвавом инциденту, који се догодио у Сарајеву само на месец дана пре него што се она наказа појавила у свет! Кад је код људи воља за рат, тада су инциденти брзо готови да послуже као ратна увертира. Ако су људи спремни за рат, зар ће се дуго морати чекати на какав атентат, или спаљење нечије заставе, или на увреду неког конзула, или на убиство каквог мисионара?

Једва су квалификовани да нам објасне узроке будућега рата и философи еволуционисти и економисти. Ко може озбиљно слушати о рату оне који рат сматрају природним и нужним ради неког тобожњег прогреса рода људског? Ако је природно оно сумашедше крвопролиће, које су наше очи гледале неколико година, онда су разум и поштење код људи неприродни. Ако једна организована бујица злочина, и само злочина, са свима бранама и уставама отвореним, плави и пустоши свет, ништи милионе живота људских, и претвара у пепео све што је дугим трудом стечено и урађено кроз поколења и поколења, све ради неког прогреса, онда је прогрес најнежељенија ствар у свету, и сама та реч, прогрес, најопаснија и најпроклетнија реч у речнику људском.

Какав је прогрес донео свету прошли Светски Рат? Нека отворе очи и погледају бар они који још памте људе и прилике пре онога рата. Та ништа није очигледније него, да је онај злокобни рат учинио људе лошијим и наказнијим, физички и морално, а прилике политичке, економске и финансијске — погоршаним. Наравно, рећи ће на ово еволуционисти философи с уобичајеним сардонистичким осмејком: то се не може оценити сада; прогрес који је човечанство учинило кроз прошли рат моћи ће се израчунати тек после стотине и хиљаде година! Тако ови философи у овом питању као и у сваком другом беже у мрак од хиљаде година, често и у још гушћи мрак од милионе година, било уназад било унапред, у мрак у коме се никаква теорија не може верификовати.

Најзад ни мислиоци типа Макијавелијевог и Ничеовог ниуколико не објашњавају мистерију рата. Обоготворити

извесне људе и дати им кључеве од рата и мира без обзира на ма какве моралне скрупуле, без обзира на њихов однос наспрам Бога и ближњих значи, теорисати насупрот не само идеалима него и стварности и вековном искуству рода човечјег.

Ви ме питате, генерале, ко би нам онда могао указати и објаснити узроке будућег рата, или рата уопште? Нико други до Светога писма Божјега. Не постоји ниједна књига у свету изван Библије, у којој је описано толико ратова са датим праизворним објашњењем истих. Ту је нагомилано огромно искуство рода људског са три континента о ратовима, о победама и поразима, и све то једном нарочитом светлошћу обасјано и показано. Не постоји ниједна философија рата која би могла дати задовољавајуће одговоре *о узроцима рата и предвидети* победу или пораз једне ратујуће стране. Такве одговоре и таква предвиђања само Библија може дати. Отуда и не постоји данас нигде и никаква савременија књига о рату, о узроцима рата и о евентуалном исходу рата него што је Библија или Свето писмо Божје.

Разуме се да у Библији нису описани сви ратови у историји људској, али они који су у њој описани и објашњени типични су за све ратове у прошлости и у будућности. Не мења ствар обим ратова, нити техника ратова; и локални и светски ратови догађају се као последице истих узрока, те се и једни и други, ма кога обима и ма на ком бојишту, подједнако лако даду разумети кроз Библију. И будући рат, дакле, моћи ће се разумети и објаснити само кроз Библију, односно кроз типичне ратове наведене и објашњене у Библији.

Зато, остављајући за доцније право објашњење узрока будућег рата — дозволите да у овом свечаном и болном тренутку, стојећи између два рата, јучерашњег и сутрашњег, још једном прелистамо старе листове ове величанствене Књиге, која нас не учи кроз теорије и мишљења појединих људи него кроз искуство и догађаје.

Одмах вам морам рећи, да у светлости Библије ми не треба да се питамо, какви ће узроци бити, него какви су узроци рата будућега. Јер ти узроци већ постоје. У светлости Библије они су већ дати, и могу се опипати. Грађани у граду журно полевају своје куће петролеумом. Сасвим је беспредметно, ко ће први убацити варницу у град.

КАИНЕ, ГДЕ ТИ ЈЕ БРАТ?

Прва човечја крв, генерале, која је злочиначки просута на земљи, била је крв брата. То је симболично за све злочине човека над човеком до краја историје. И последња човечија крв, генерале, која буде просута на земљи биће опет крв брата. Јер чија би иначе могла бити,

Но браћа по крви нису увек браћа по духу. У Каину и Авељу била је иста крв али не и исти дух, братска крв али не и братски дух. Јер док је Авељев дух био осветљен Богом, дух Каинов био је помрачен завишћу. *Каин се расрди веома, и лице му се промијени*, тј. потамни му и лице од помраченог духа. И кад беху сами у пољу *скочи Каин на Авеља брата својега, и уби га* (Пост. 4, 5-8).

Тиме се отворила историја рода људског на земљи, на име: братоубиством. Братоубиством из зависти! Иста она сатанска завист, која је расхладила љубав прародитеља људских према Створитељу, расхладила је и љубав њиховога првога сина према брату његовом. Овај последњи преступ дошао је као последица онога првога, још и као казна за онај први — казна Адаму и Еви. Видећи овога млађега и бољега сина умртвљена, отац и мајка, морали су осетити јетку жаоку свога греха према Богу и Рају. Но то је био само почетак, типичан за сву будућност њиховога потомства. У чему је типичност тога почетног злочина? У томе, да се грех човека према човеку јавља као последица греха човека према Богу. Или другим речима — кад говоримо о рату — да се рат човека против човека јавља као последица рата човека против Бога. Да Свевишњи Творац људи није милошћу Својом ублажавао пожар, разбуктаван и разбуктан

грехом, људски би род био уништен још у првом историјском колелу. Но милост је Творчева прво спречила освету над братоубицом Каином, а потом дала утеху несрећним родитељима кроз трећег сина, Сита. *И начини Господ знак на Каину, да га не убије ко га удеси* (Пост. 4, 15). А мајка убијеног Авеља кад роди Сита објасни то милошћу Божјом рекавши: *Бог ми даде другог сина за Авеља, којег уби Каин* (4, 25).

И тако, генерале, овај први почетак свих следећих ратова у светлости Светога писма Божјега чита се овако:

1. Постоји један неумитан закон греха;
2. Рат човека против човека последица је рата човека против Бога;
3. Рат родитеља противу Бога продужују деца ратом један против другог;
4. Милост Творчева ублажава закон греха и тиме омогућава продужење рода људског на земљи.

ГОСПОД ЗАСТАВА МОЈА

У долини Сидимској, тамо где је Мртво Море, плануо беше рат међу девет царева, четири на једној страни а пет на другој. То беше рат свете и пљачке, један од безбројних ратова у потомству Ханана, сина Хамова, сина Нојева. А ово потомство Хамова стајаше под проклетством Нојевим због греха непоштовања родитеља (Пост. 9, 25). Цар Ходологомор беше главни војсковођ на једној страни, а цареви Содомски и Гоморски на другој. И победи она прва страна ову другу страну. Цареви Содомски и Гоморски падоше, њихова преостала војска разбеже се по планинама, а победиоци *узеше све благо у Содому и Гомору и сву храну њихову и отидоше* (Пост. 14, 11).

Али ту не беше крај рату. Пљачкашки победиоци беху учинили једну несмотреност, која ускоро обрати њихово победно ликованье у страх и пораз. Та мала несмотреност, генерале, као што знате из ратне историје, прати све насилнике од увек и за увек као неки невидљиви коноп око врата, који се онда затегне када се они најмање надају. Њима се у ратовима обично најпре даје победа само зато да би после ужасније осетили пораз. А ево у чему беше несмотреност цара Ходологомора и његових савезника. Уз остало робље, које они отераше из Содома, беше ухваћен и поведен и један праведан човек, Лот, синовац Аврама Божјега човека. Глас о томе дође до Аврама. И Аврам брзо сабра 318 слугу својих, па с поуздањем у Бога удари на оних пет победоносних царева. И разби их Аврам тако страшно, да се они у бежању нигде не зауставише од Мртвога Мора до Дамаска. И ослободи Аврам Лота, и све остало робље поред њега, и поврати благо опљачканим људима у Содому. Чули сте, генерале, за тајанствену и никад довољно објашњену личност цара Мелхиседека? Том приликом, дакле, појављује се тај тајанствени библијски цар пред Аврамом. Он благосиља Аврама, али ипак не приписује победу Авраму него Свевишњем Богу, као што је то и сам Аврам чинио. *Благословен да је Бог вишњи, који предаде непријатеље твоје у руке твоје*, рече Мелхиседек Авраму. А када цар Содомски, обрадован због изненадног обрта ствари, понуди Авраму на дар све опљачкано благо иштући од њега само робље, рече му праведни Аврам: *Дижем руку своју ка Господу Богу вишњему, чије је небо и земља, заклинајући се: ни конца ни ремена од обуће нећу узети од свега што је твоје, да не речеш: ја сам обогатио Аврама* (Пост. 14, 20-23). И не узео победоносни Аврам ништа за себе. Чак ни своје обичне ратне трошкове не наплати. Јер он не беше ни пошао у рат да узме што туђе за себе него да ослободи робље од безбожних тирана и да поврати имовину тога робља од пљачкаша. Сматрајући себе као заточника правде, он је нашао себи награду у томе што је правди извојевао победу.

Сравните сада, генерале, поступак овога Божјег човека са поступком освајача Париза 1870. године, па ако хоћете и победиоца из 1918. г. Сетите се при том, да су ови модерни победиоци били крштени хришћани, док је Аврам био човек од обрезања, који је са својом великом вером у живог Бога предображавао издалека једнога правога хришћанина. Како би дивно могле звучати оне речи Аврамове и у устима победоносног *Бизмарка* у Паризу: дижем руку своју ка Господу Богу вишњему, чије је небо и земља, заклињући се, о Франдуска: ни конца ни ремена од обуће нећу узети од свега што је твоје, да не речеш: ја сам обогатила Немачку! — Звук ових речи проламао би векове далеко дуже и лепше од звука проклетих пет милијарди франака што их Бизмарк изнуди од побеђене Француске.

Прескочимо сада много столећа, па размотримо други један рат.

У сухој пустињи под Хоривом ожедни народ Израилски, а ту не беше воде. И поче сав народ викати на Мојсеја, што их изведе из Мисира. И, што је још црње, поче народ сумњати у Бога и у помоћ Божју. Тада завапи кротки Мојсеј ка Господу: *Шта ћу чинити с овим народом? Још мало, па ће ме засуши камењем* (Исхода 17, 4). И Господ га чу и поможе му, да изведе воду из стене Хоривске и напоји народ. Но грех своје сумње у Бога и роптања неверни народ требао је да отплати. То је закон греха. Због тога удари цар пустињски Амалик, незнабожац, удари на Израилце са силом великом и оружаном. И страх и ужас обузе Израилце. Тим страхом и ужасом плаћаху они свој грех сумње и роптања против Бога и слуге Његовог Мојсеја.

Тада Мојсеј посла Исуса Навина да се с Израилцима бори против Амалика, а он се попе на брдо високо, где се с уздигнутим рукама мољаше Богу. *И докле Мојсеј држаше у вис руке своје, надбијаху Израилци, а како би спустио руке, одмах надбијаху Амаличани* (Исхода 17, 11). Но рат се продужи цео дан до захода сунчаног, а Мојсеју отежаше руке. И брат његов Арон подметну му камење под руке, да би их могао држати у вис. Па кад опет руке Мојсеја сушташе, тада му Арон и Ор придржаваху руке, један с једне а други с друге стране. *И разби Исус Амалика* (I Мој. 17, 13). Запазите, генерале, оригиналну карактеристику овога рата: главни војсковођ не командује војском, него стоји непомичан на молитви с уздигнутим рукама Богу, док његов помоћник командује и води борбу с непријатељем. И не победи толико овај који је водио борбу, колико онај који је уздизао молитве. Закон греха ублажи Бог Својом милошћу због молитве праведнога Мојсеја, вође народнога. Свевишњи је попустио био Амалику, да по свом пљачкашком умишљају удари на Израил, да би страхом накарао Израил, али Он није допустио Амалику да победи до краја, због неваљалства Амаликова, него је дефинитивну победу даровао Израилу због вере и молитве Мојсеја, слуге Свога.

Тада Мојсеј начини на оном месту један олтар, и назва га — „*Господ застава моја* “. Ваистину Господ је и био застава Мојсеју, Господ је био застава и Авраму. Ратујући под том заставом они су обојица победили надмоћнијег непријатеља. Аврам са 318 слугу својих, не ратника него овчара, победио је под том истом заставом војничког и пљачкашког цара Амалика, надмоћнијег и бројем ратника и оружјем. А да је Амалик био надмоћнији, види се из тога, што чим би Мојсеју клониле руке на молитви, Амалик би надбијао Израилце. Значи: чим би Свевишњи остављао да сама физичка сила решава, без Његове интервенције, Амалик је ишао напред а Израил је одступао.

Тако су даље, и Аврам и Мојсеј однели сјајне победе имајући Господа Живога као своју заставу у ратовима.

А каква је застава могла бити у Ходологомора и у Амалика? Свакако некакав идол у виду лава, или орлушине, или вука, или друге неке грабљиве звери, чији се ликови, по несрећи, и данас налазе на заставама многих народа, како нехришћанских тако и хришћанских.

Из овога је у библијској светлости јасно:

1. Да они који ратују за пљачку, као Ходологомор и Амалик, могу, по Божјем допуштењу, у почетку да успевају;

2. Да пљачкаши и насилници у рату успевају не због своје моћи него због грешности онога народа, на који ударају;

3. Да праведници Божји, слично Авраму и Мојсеју, поражавају непријатеља када под Богом као под једином заставом војују за одбрану нападнутих и немоћнијих.

РАЗВРАТ У РАТУ ДОНОСИ НЕСРЕЋУ

Сада, генерале мој, изволите милостиво саслушати шта пише на другом једном листу Библије. *Кад отидеш на војску на непријатеље своје, тада се чувај од сваке зле ствари* (V Мојс. 23, 9). Ову заповест дао је Свевишњи народу избраном преко Мојсеја, слуге Свога. Чувати се од сваке зле ствари у рату, нарочито од прељубе, представља основно правило ратног морала неискварених сељака балканских до данашњег дана.

Шта доноси држање а шта гажење овога морала најбоље нам илуструје историја народа израиљског. Војсковођ вулгарна карактера не односи победу. Вулгаран војник у рату гине без славе. *Рат је мој*, говори Господ.

Када Творац неба и земље, Господ над војскама, има неку Своју намеру с једним народом, онда нико у свету не може осујетити ту Његову намеру до једино тај сам народ. У погледу народа израиљског намера је Господња била, да учини тај народ својим светилом међу свима народима по вери у Њега Јединога, Живога, Истинитога. Зато је Господ преузео био да изведе Израиља из ропства мисирског и доведе у Ханан, у земљу Аврама, Исака и Јакова, у земљу обећану. Тај пут Израил би прешао и брзо и лако, уз Божју помоћ, да сам себи није стављао гране на пут. Ни Фараон, ни Црвено Море, ни Амалик, ни сви цареви и народи незнабожачки између Мисира и Јерусалима, не би били у стању задржати ход народа, кога је Бог водио, или управо носио Духом Својим Свемогућим. Али греси самога тога народа, греси страшни против Бога, свога невидљивог Вође, задржавали су га, заустављали, враћали натраг, заводили на беспутице, и уваљивали у језиве опасности. При најмањим недаћама, које је и Бог попуштао на тај народ ради кушања вере његове, народ израиљски лудо је роптао против Господа Бога, и тим роптањем навлачио на себе муке од болести, муке од змија, поразе од непријатеља, вртлоге лутања, лутања кроз пустињу пуних 40 година. Кад год је пак тај народ бивао покајан и од греха отржењен и очишћен лако је ишао напред, без тегобе је савлађивао многе препоне, и без губитка побеђивао многе непријатеље своје.

Узмимо за пример ратове против цара Аморејског и цара Васанског. Мојсеј беше послао своје гласнике Сиону цару Аморејском с оваквом поруком: *пусти да прођемо кроз твоју земљу, нећемо свратити ни у поље ни у виноград, нити ћемо пити воде из студенаца, ићи ћемо царским путем док не пријеђемо међу твоју* (IV Мојс. 21, 22). Али цар Сион то не допусти, него се осмели и удари на Израиља. И зарати се. И би Сион страшно потучен. Исти такав удес задеси и Ога цара Васанског. И њега Мојсеј порази до краја.

После ове две сјајне победе, које однесе покајани и очишћени народ израиљски над два незнабожачка цара, уђе страх у све околне народе. Нарочито уђе велики страх у Моавце и Мадидјамце, када Мојсеј са својим народом стиже до њихових граница. Устрашени веома они говораху међу собом: *сад ће ова множина појести све што је око нас као во траву у пољу* (IV Мојс. 22, 4). Али то се не догоди. Него шта се догоди? Догоди се то, да народ изабрани опет баци сам себи грану на пут на тај начин *што стаде чинити прељубу са кћерима Моавским* (25, 1). А када стаде чинити прељубу он заборави и на Бога, Јединога и Живога, и на свој пут, и на своју мисију, и заустави се у своме ходу. И чињаху Израиљци телесну прељубу са женама Моавским; али сем телесне прељубе чињаху они и духовну прељубу, тј. ону врсту прељубе, коју су доцније сви пророци громогласно изобличавали на синовима и кћерима народа избраног. Та

духовна прељуба, заблуделост и помраченост ума, плод телесне прељубе, и још страшнија од ове, састојала се у отпадању од Бога Живога и Јединога и у клањању идолима незнабожачким. Срце народа приону уз мртве идоле Моавске. И кћери Моавске позиваху Израилце на прељубу и телесну и духовну, и Израилци идоше к њима, и клањаху се идолима њиховим, и приношаху им жртве. Па место да народ израиљски завојшти на Моавце, ови завојштише на народ израиљски. *Они завојштише на вас пријеварама својим, и преварише вас* (IV Мојс. 25, 18).

По закону греха сав народ Божји требао је бити ту поражен и истребљен због неверства према Богу своме. Но спасе га и овога пута милост Божја, која ублажи закон греха; и то спасе га једино због праведничке ревности Мојсијеве и Финесове. Финес, унук Аронов, огорчен на безакоња безаконика, упаде под шатор једног Израилца, који беше довео к себи жену Мадидјамку ради прељубе, упаде Финес изненадно и прободје их обоје копљем. А Мојсеј заповеди те обесише све кнезове народне, који предњачише народу у беспутству и разврату. Видећи то својим очима народ се веома уплаши; и покаја се народ за грехе своје. И тек тада, после дугог застоја и богозаборава, могаху Израилци кренути напред. И они кретоше напред против непријатеља својих, и покорише их, заузеше све градове њихове и сву земљу њихову.

Из овога је јасно:

1. Да с прељубом телесном иде упоредо и прељуба духовна, тј. отпадање од Бога истинитога и припадање ка боговима лажним;
2. Да прељуба и једне и друге врсте доноси несрећу у рату.

СЕДМОРИЦА НА СМРТ ОСУЂЕНИХ

Кад један народ отпадне од Бога, Јединога и Живога он постаје у суштини мртав, и његово се биће само лелуја у овоме свету као сенка, као храст преструган до корена а још необорен. Треба само да дође један земљотрес, или потоп, или помор, или рат, да одува сенку, да одува престругано дрво, да покопа мртваце. Јер отпасти од Бога, Јединога и Живога, то значи заратити против Бога и попрети сав Његов закон. Како може трава ратовати против косача? Како ли грнци војевати са грнчаром? *Хоће ли се сјекира величати над онијем који њом сјече* (Иса. 10, 15)?

Седам народа живело је у земљи Хананској: Хетеји, Гергесеји, Амореји, Хананеји, Ферезеји, Јевеји, и Јевусеји. Сви ови народи били су отпали од Бога, Јединога и Живога, погазили сав закон Божји, предали се идолопоклонству, а с тим уједно и незнабожном крајњем неморалу. Ни милост ни казна Свевишњега није се дотицала срца њихових. Јер и милост и казну Божју они нису приписивали Богу него ђаволима. Њихова вера била је једино вера у ђаволе, њихов страх од ђавола, и њихов савез савез са ђаволима. Такви су били ти народи, када је Јаков оставио Ханан и преселио се у Мисир, такви су били после 430 година, када се народ Јаковљев, или Израилев, вратио у Ханан. Бројно и физички они су били јачи од Израиља, (IV Мојс. 7, 1), али духовно они су били мртви. И људи у Содому и Гомору били су исти такви духовни мртваци, и вишња сила пустила је на њих огањ и пепео, да их сахрани. Такав је био Тир и Сидон, и рат их је сахранио. Таква је била Помпеја, и зато је покривена ватром и пепелом.

По наређењу увређеног Сведржитеља слична је судба требала да постигне и седам народа у Ханану. Њих су требали Израилци да одувају као сенке, да оборе као већ престругано и од корена одвојено дрвеће, да их покопају као мртваце. То је Бог управо наредио Израилцима да изврше кад буду ушли у земљу обећану (V Мојс. 7, 2).

Неки протестантски тумачи Светога писма хоће у овоме да виде или немилост Божју или заблуду Мојсејеву. Како је тобож могла таква свирепа наредба потећи од Бога, питају они? То мора, веле, да је Мојсеј био у заблуди?

— Ни једно ни друго. Нити ту има немилости Божје нити заблуде Мојсејеве. Они који су стотинама година попирали име свога Саздатеља, попирали закон Његов и ратовали против Њега, зар нису заслужили смрт, и то смрт вечну? Милост Божја овде не може се доводити у питање пре него би се схватили сви страховити богоборни греси и пороци тих народа. Уосталом ко може оспорити право баштовану, да у својој башти истреби једно закржљало поврће а посади друго, боље и здравије? И ко може испитати баш до краја дубине Промисла Божјег? Несумњиво је овде двоје: прво, да су они народи својом поквареношћу давно били заслужили пропаст, и друго, да је Господ хтео у овом случају да куша веру и послушност народа Израилског, као што је некада кушао Аврама наредивши му да принесе јединца сина на жртву. У овом кушању Израилци су понекад показали Аврамовску веру и послушност према Господу своме, али чешће су падали при том испиту, савладани својим необузданим лакомством и похотљивошћу, те су хватали веру са овим Божјим противницима и уврћивали се у њихов фронт против Бога. Због тога су морали поднети многе казне од Бога, трпети ратне поразе и одлагати испуњење своје мисије.

Кад је Исус Навин по смрти Мојсејевој, предузео вођство над војском и народом израилским, он је славно и брзо корачао од победе к победи сатирући пред собом оних седам народа на смрт осуђених.

Не одступај од закона на десно ни на лијево, рекао му је Господ у самом почетку његовог војевања. Нека се не раставља од уста твојих књига овога закона, него размишљај о њему дан и ноћ, да држиш и твориш све како је у њему написано, јер ћеш тада бити срећан на путевима твојим и тада ћеш напредовати. Буди слободан и храбар! Не бој се, и не плаши се, јер је с тобом Господ Бог твој куда год идеш (Ис. Нав. 1, 7-9). И овај војсковођ био је веран и послушан Богу у свему до краја живота, не погрешивши ни у једној заповести Божјој. Да није било овде онде греха, тј. преступања заповести Боже, од стране војника из његовог логора, по њему оних седам народа брзо би били срушени и покопани као живи мртваци. Али чим би се јављао грех у победоносној војсци, следовао је и пораз њен. Тако опсада и освојење Јерихона ишла је брзо и лако. Али први рат на Гаја свршио се бекством и поразом Израилца због греха једног човека, једног јединог. Но о томе ће бити речи на другом месту.

Страшна судба седам на смрт осуђених народа у Ханану пружају нам следећи наук:

1. Да ни један народ не може грешити против закона Божјег и живети у миру;
2. Да је грех агент рата; и да ма колико се један грешан народ показивао мирољубив, рат на њега мора доћи;
4. Да за казну једнога богоодступног и богоборног народа Бог употребљава понекад народе из велике даљине. Тако су за казну Хананских незнабожаца доведени Израилци из Мисира, као што су доцније за казну Европљана доведени из далека Атила и Џингис Кан, за казну Шпањолаца Сарацени, и за казну Балканаца Турци.

ПЉАЧКА У РАТУ ДОНОСИ ПОРАЗ

Кад Исус Навин освоји утврђени град Јерихон, без муке и губитака, његова војска убрзо за тим претрпе пораз пред неутврђеним Аморејским градићем Гајем. Исус, истина, беше послао свега 3000 људи да нападну и освоје Гај, али тај број био је потпуно довољан, сходно и најопрезнијем људском рачунању, јер Гајана ратника било је мање. Но догоди се нешто неочекивано. Тај пук Навинов тек што се беше приближио Гају нагне натраг у бекство. Узрок томе бекству сасвим је необјашњив с гледишта физичког. Гајани изађу из свога градића и потеряју Израилце, и убрзо их стигну и посеку њих 36, што створи још већу панику међу овим

последњима и још наглије бежање њихово. Охрабрени Гајани појуре за њима, стигну их на једној стрмени, и побију све (Ис. Нав. 7, 5).

Овај изненадни пораз унесе страх и трепет у осталу војску Израилеву, *и растопи се срце у народу, и поста као вода* (Ис. Нав. 7, 5). А војсковођа Израилев, Исус Навин, паде лицем пред Ковчег Завета, пред светињу, пред којом се обично Богу молио, и стаде јадиковати пред Богом, тражећи да му се открије тајанствени узрок овога поразнога догађаја. И тако, лежаше до вечера јадикујући. И откри му се од Бога, да је пљачка узрок тој несрећи. Рече му Бог: *згријешно је Израил и преступио завет мој који сам им заповедио; јер узеше од проклетих ствари, и украдоше и затајише, и метнуше међу своје ствари* (Ис. Нав. 7, 11).

Чувши ово Исус Навин поче трагати за лоповом, кривцем толике народне несреће. И пронађе га у лицу некога Ахана Хармијевог из племена Јудина. И сам Ахан признаде, да је у Јерихону видео један непријатељски плашт, двеста сикала сребра, и једну шипку злата, па се полакомио, узео све то за себе, и закопао у земљу под својим шатором. Викну му на то војсковођ: *што си нас смео? Господ да смете тебе данас* (Ис. Нав. 7, 25)! И би Ахан љуто кажњен: засуше га камењем са целим домом његовим, и са стоком његовом и свим стварима његовим, крађеним и некрађеним.

После овог крвавог очишћења од греха између своје војске, крену Навин поново на Гаја, и освоји га без напора и без жртава.

Овај рат пружа нам јасан науч, да народ који има неку божанску мисију, било да казни или поправи други један народ, не сме газити закон Божји ни у једној јединој заповести. Не сме газити закон Божји ни војска као целина, нити вође те војске, па чак ни појединац између најпростијих војника. Ако један једини војник из такве војске изврши пљачку, или мародерство, или прељубу, или оскрвњење светиње, или други неки грех против закона Божјег, он тиме ствара препреку ратном успеху целе војске. Што је један војник виши у чину, то је грех његов већа препрека успеху војске, којој он припада. Грех главних старешина једне војске против Бога и Божјег закона раван је смишљеном издајству и предаји непријатељу. Сваки грех у рату брже се свети него ли у миру. То не треба никад губити из вида. Јер рат је брзи обрачун Божји за дуготрајна дела људска у миру. Ми жалимо и јадикујемо, што је нека чета случајно запала у незгоду и пропала. Нема случаја у рату. Или ми жалимо некога официра, који је погинуо под својим шатором од залуталог куршума. Не постоји, нити је икада постојао, залутали куршум. Свако зрно пушчано погађа тамо где треба да погоди. Нема слепог случаја у рату, генерале мој. Да војник у рату мора бити чист од греха и са страхом стајати усправљена духа као свећа пред Богом, то су вазда знали сељачки народи на нашем Балкану. Они то и данас знају, и тим знањем се у рату руководе уколико нису умно развраћени од оних који о рату говоре не знајући ништа и не мислећи ништа. А број ових последњих данас је на западу врло велики. Они су изгубили сваки појам о финијим, духовним и моралним утицајима, што одлучују у рату. Одлучну улогу у рату они приписују машинама, живим и мртвим, тј. војницима као телесним бићима и ратним направама. Они то све укупно, без разлике, називају једном речју „материјалом”. Материјалисти у свему, они су материјалисти и у процени рата. Њихова филозофија рата зна само за масу и вештину. Зато су њихове процене рата сасма ништавне, и зато су сва њихова предвиђања и предсказивања о свима последњим ратовима, којих смо ми још живи сведоци, била без изузетка демантована исходом тих ратова. Њихова основна погрешка коју с њима не деле балкански сељаци, јесте у томе, што они у рату између две војске мисле само о тим двома ратујућим војскама, а не и о оном Трећем, Одлучујућем, Свевидећем. А о овоме Трећем, Одлучујућем, Свевидећем мисле непоқварени народи хришћански на Балкану више него ли о самим ратујућим странама. То пак и јесте библијски став према рату. Из овога је јасно:

1. Да Господ над војскама мрзи на пљачкаше у рату и
2. Да пљачка у рату од стране појединаца спречава успех целе војске.

ЗАСЛУЖЕНА РОБОВАЊА

КЊИГА О СУДИЈАМА

Беше ноћ, и звезде шетаху по своду небеском. Очаран красотом звезданих ројева, које су тихо пламтеле над главама нашим, рече један учен човек:

— О кад би такав поредак владао у животу људи и народа као што влада међу звездама! Па зар не влада? прихвати Балканац. Заиста, господо, треба бити начисто с тим, да у животу људи и народа влада своје врсте савршен ред. То јест, у животу људи и народа не влада онај очити механички ред, какав се види међу звездама, ред који се споља регулише и споља види, и који је сав споља, али влада савршен ред унутрашњи. Јер људи су живи духови, који својим телесним физикалним дејствима и доживљајима само симболички изражавају оно што јесте или што се збило и збива унутра у њима, у тим живим духовима.

Отуда и спољашње физичко робовање једног народа само је симбол његове претходеће духовне заробљености. У светлости библијској то је правило које допушта ређе изузетке. Ови изузеци тичу се кушања јачине вере и карактера једне личности (као Јосифа, проданог роба), или једног народа (као Јевреја у ропству Мисирском). Такви изузеци стоје у домостројном плану Божјем ради већег прослављања појединаца (апостоли и мученици Христови) или целине (Црква Божја). Но оставимо сада те славне изузетке и осврнимо се на правило. А правило је јасно као основна рачуница, и оно гласи: Један народ, коме рат донесе ропство, заслужио је то ропство својим неваљалим животом у претходном миру.

После смрти богобојажљивог и победоносног Исуса Навина, падао је народ израиљски у ропство само за време Судија шест или седам пута.

Прво робовање беше под Месопотамским царем Хусан Рисатаимом, и трајаше 8 година.

Друго робовање синова Израиљевих беше под Еглоном царем Моавским, и трајаше 18 година.

Треће робовање беше под Јавином царем Хананским, и трајаше неко кратко време.

Четврто робовање беше под Мадијанима, и трајаше 7 година.

Пето робовање беше под Филистејима, и трајаше 18 година.

Шесто робовање беше опет под Филистејима, и трајаше 40 година.

Осим тога спомињу се још неки периоди времена унутрашњег безвлашћа и делимичног робовања у одсуству добрих Судија над народом Израиљским.

Какви су били узроци ових робовања? И да ли су ова разна робовања изазивана разним узроцима? Не, него у свима овим случајевима били су исти узроци, или боље рећи један исти узрок. А тај узрок изражен је јасно овим речима: *јер синови Израиљеви чињаху што је зло пред Господом*, Сав онај нараштај, који беше доживео и видео многа чудеса Божја у виду помоћи народу Израиљском у миру и у рату, беше изумро. *И наста други нараштај иза њих, који не познаваше Господа, ни дјела која је учинио Израиљу. И синови Израиљеви чинише што је зло пред Господом, и служише Валима... брзо зађоше с пута којим идоше оци њихови слушајући заповијести Господње; они не чинише тако* (Суд. 2, 10-17). Од свих зала, које Израиљци чинише пред Господом наводи се изриком само једно зло, а то је служба Валима. Шта значи служба Валима? Значи служба ђаволима под видљивим обликом идола. Тај један грех јесте основни и праизворни. Из њега истичу сви остали греси, прекршење свих десет основних заповести Божјих: неверовање у једнога живог Бога, веровање у многе зле или мртве богове, узимања узалуд имена Божјег, непразновање седмог дана, непоштовање родитеља, убиство,

прељубу, крађу, кривоклетство, и жељу за туђим. Кроз све ове грехове ратује се против Бога Сведржитеља, Јединога и Живога, а робује се, духом и животом, мрачним пакленим силама. И овај духовни, мирнодопски рат неизбежно се морао пројавити у ратовима спољашњим, физичким, који су грешном народу доносили толика робовања. А да су ови греси народни доносили народу робовање под туђином, као и да је сам Бог због тих грехова предавао народ у ропство туђинско, то се изриком каже: *И разгњеви се Господ на Израиља, и даде их у руке људима који их плијењаху, и предаде их у руке непријатељима њиховијем* (Суд, 2, 13). Но не само да је то јасно речено онако уопште, него је исто тако јасно и изрично речено и у сваком посебном случају, као на пример:

У једном случају:

И чињаху синови Израиљеви што је зло пред Господом... Зато се разгњеви Господ на Израиља, и даде их у руке Хусан-Рисатаиму, цару Месопотамском (Суд. 3, 7-8).

У другом случају:

А синови Израиљеви стадоше опет чинити што је зло пред Господом; а Господ укријени Еглона цара Моавског на Израиља (Суд. 3, 12);

У трећем случају: *А по смрти Аодовој опет синови Израиљеви чинише што је зло пред Господом. И Господ их даде у руке Јавину цару Хананском* (Суд. 4, 1);

У четвртном случају:

А синови Израиљеви чинише што је зло пред Господом, и Господ их даде у руке Мадијанима за седам година (Суд. 6, 1);

У петом случају:

А синови Израиљеви опет чинише што је зло пред Господом, и служише Валима и Астаротама... Зато се разгњеви Господ на Израиља, те их даде у руке Филистејима (Суд. 10, 7-6;)

У шестом случају:

А синови Израиљеви опет чинише што је зло пред Господом, и Господ их даде у руке Филистејима за четрдесет година (Суд. 13, 1).

У свим овим случајевима јасне су као сунце три ствари, наиме: узрок, последица и веза између овога двога. Узрок је грех народа, последица је робовање народа, а веза или везивач узрока са последицом сам Свевишњи Бог.

Треба нарочито обратити пажњу на то, да се овде не говори о греху једног човека, као на другим местима, споменути и још неспоменути, него о греху целог народа. Не говори се ни о гресима Судија, вођа народних, јер стоји написано: *али ни Судија својих не слушаше, него чинише прељубу са другим боговима* (Суд. 1, 17). Сав је народ грешио. Сав је народ отпадао од Бога свога. Сав је народ био проузроковач несреће своје. Уместо да буде свестан своје узвишене мисије, па да се држи закона Божјег и да или казни на смрт осуђене народе, или оживи их вером својом у Једнога Истинитога Бога, Израил се спустио у њихов мрак, бољи је потпао под утицај горега, измешао се са овим и постао као и он. Зато Бог праведни, који је раније дизао правоверне против неверних, дизао је доцније неверне против верних, који су се показали издајници Бога свога. То јест, раније је Бог дизао Израиља против Хананских безбожних народа, а потом је дизао ове безбожне народе против отпађеног и поквареног Израиља.

Из овог досадашњег јасан је следећи науч:

1. Да цео један народ може од Бога отпасти и Божји закон погазити;
2. Да греси једнога народа узрокују робовање тога народа;
3. Да је жива и смислена веза, или живи и смислени везивач, узрока и последица у судбама народа, сам Створитељ и Промислитељ људи.
4. Да су узроци у рукама људи а последице у рукама Бога.

ГРЕСИ СТАРЕШИНА ПРОУЗРОКУЈУ РАТ И ГУБЕ РАТ

КЊИГЕ О ЦАРЕВИМА И ДНЕВНИКА

Јесте ли запазили, генерале, како у време Судија Израилевих греси самога народа изазивају рат и губе рат? Као муве на рану, тако су суседна племена нападала на духовно израђављени народ израилски. Ниједан рат није био изазван грехом великих Судија. Јер су ови били Богом изабрани и Божјом силом наоружани људи, који су уздизани на вођство, да народ исцеле од греха и да га следствено ослободе туђинског јарма. Другим речима, да поврате унутрашњу духовну слободу у душама људи, којој неминовно следује спољашња, физичка слобода, као израз или символ оне прве. У време пак Царева Израилевих постизала је народ ратна несрећа најчешће због грехова самих тих царева. Својим незаконојима цареви су вређали Бога, и Бог је попустио рат на њих и предавао их у руке непријатељима њиховим. Истина било је и добрих царева, но не много, и за њихово време или није било рата никако, или ако га је и било он се свршавао сјајном победом над противником. Ево неколико примера:

Цар Саул беше победилац у свима ратовима све док стајаше одано уз Бога и држаше заповести Божје. Али чим одступи од Бога и оде да тражи савета у врачара, он би побеђен у рату против Филистеја, те у очајању сам себе прободe мачем.

Цар Соломон беше мудар и праведан цар до у старост. Због тога би успешан у свему. И не беше рата за време његово. Али у старости он згреши, јер се поведе за идолопоклоничким женама својим. Због тога му се мало доцније царство расцепи у два дела, који непрестано ратоваху међу собом. *И рече Господ Соломону: што се то нађе на теби, и нијеси држао завјета мојега ни уредаба мојих које сам ти заповједио, зато ћу отргнути од тебе царство и даћу га слуги твојему* (I Цар. 11, 11). Тај слуга беше Јероваам, старешина коњушара царевих. А Соломонов наследник у Јерусалиму беше му син Ровоам. *И рат бјеше између Ровоама и Јероваама до његова вијека* (I Цар. 15, 6). Цар Ровоам син Соломонов *чињаше што је зло*. Па удари на њ Сисак цар мисирски, удари на Јерусалим, *јер згријешите Господу*. У Сиска беше силна војска: *тисућа и двије стотине кола и шездесет тисућа коњаника*; а осталој војсци *не бјеше броја* (II Днев. 2, 2-3). Шта се догоди? По закону греха Ровоам је требао бити сатрвен. Али је милост Божја дошла и ублажила тај закон. Због чега ова интервенција милости Божје? Због покајања цара и кнезова. Јер тада се понизише кнезови Израилеви и цар, и рекоше: *праведан је Господ*. Чим дође покајање, дође и милост од Бога. И рече Бог преко пророка Семаје: *понизише се, нећу их потрти, него ћу им сада дати избављење... да познаду шта је мени служити, шта ли служити царствима земаљским*. И Сисак опљачка Јерусалим, а другога зла не учини, јер му не допусти Господ. *Јер још у Јуди бјеше добра* (II Днев. 12).

Цар Ахав син Амријев *чињаше што је зло пред Господом више од свијех који бијаху прије њега* (I Цар 16, 30). Због царевих греха пусти Бог трогодишњу сушу и глад на земљу Израилеву. Но то не уразуми цара, и он се не покаја. Зато наступи рат. Ударише Сирци на Ахава, и цар Ахав погибе у рату *и лизаше пси крв његову* (21, 19; 22, 38), како му беше прорекао пророк.

Јудејски цар Охозија *чињаше што је зло пред Господом*. Па како свако зло тражи себи равно, то се и овај зли цар удружи са себи по злу равним царем Израилевим Јорамом. Удружише се и пођоше у рат на Сирце. Али бише побеђени, па се обојица дадоше у бекство. И када помислише да су се спасли, бише оба стрелама убијени од Јуја, доцнијег цара Израилева.

Цар Иоахаз, син Јујев, *чињашише што је зло пред Господом. Зато се разгневи Господ на Израиља и даде их у руке Азаилу цару Сирском...* И цар сирски поби Израиљце, и сатр их, те бише као прах кад се врше (II Цар. 13, 2-7).

Цар Менаим *чињашише што је зло пред Господом.* Због тога асирски цар Фул зарати на њ. Уплашени Менаим сабра од свога народа хиљаде таланата сребра, и тако се привремено откупи од непријатеља, и Фул се врати дома.

Цар Фекај *чињашише што је зло пред Господом.* Због тога зарати на њ Тиглат-Чилесар, цар асирски, који освоји многе градове и пределе земље Израилске, уз то Галилеју и сву земљу Нефталимову, и пресели народ оданде у Асирију (I Цар. 15, 29). А на Фекаја се диже буна, и он би убијен. (Узгред буди речено, да је и Фекај дошао на престо на тај начин што је као војвода царски, дигао буну на свога цара Факију и убио га. Како он другоме, тако други њему).

Цар Осија *чињашише што је зло пред Господом.* Зато на њ удари Салманасар, цар асирски. *И Осија му поста слуга те му плаћашише данак* (I Цар. 17,3). Али опази Салманасар, да Осија тајно ради да се одметне од њега, *па свезавиши баџи га у тамницу.* Потом Салманасар потпуно покори Самарију и одведе у Асирију у ропство народ Израилев.

Тиме се завршава самосталност и слобода народа Израилева.

Јудејски цар Манасија *чињашише што је зло пред Господом.* И заведе Манасија цео народ *те чинише горе него народи које истријеби Господ испред синови Израилевијех* (I Цар. 21,9). *Зато доведе Господ на њих главаре од војске цара асирскога, те ухватише Манасију у трњу, и свезавиши га у двоје вериге мједене одведоше га у Вавилон* (II Днев. 33,11).

Цар Иоахаз *чињашише што је зло пред Господом.* За то удари на њ Нехаон, Фараон мисирски, и ухвати га у Ривли у земљи Ематској, и свеза га, и земљу оглоби са сто таланата сребра и један талант злата. Па одведе Фараон Иоахаза свезана у Мисир, где овај умре као сужањ.

Цар Јоаким би постављен за цара Јудиног од Фараона Нехаона. И он *чињашише што је зло пред Господом.* За то удари на њ Навуходоносор, цар вавилонски, потуче га, па га веза у вериге и одведе у Вавилон.

Цар Јоахин, син Јоакимов, *чињашише што је зло пред Господом.* Због тога дође Навуходоносор и *отколи Јерусалим.* А Јоахин изађе и предаде се са матером својом цару вавилонском. И цар вавилонски одведе га у Вавилон а благо из Јерусалима покупи, *и пресели сав Јерусалим све кнезове и све јунаке, десет тисућа робова, и све дрводеље, и све коваче, не оста ништа осим сиромашног народа на земљи* (II. Цар. 24, 14). Над тим сиромашним народом постави Навуходоносор за цара Седекију, сина Јоахинова.

Цар Седекија *чињашише што је зло пред Господом.* Зато Навуходоносор удари и последњи пут на Јерусалим, покори га, храм запали, запали и град, Седекију ухвати жива, синове његове покла пред њим, а њему ископа очи, па га веза у вериге и одведе у Вавилон.

Са Седекијом изгуби се за навек царство Јудино и постаде провинцијом вавилонском.

Тиме се завршава самосталност и слобода народа Јудејског.

Није ли из овога, генерале, јасно као летње сунце:

1. Да греси старешина народних проузрокују рат и губе рат; и
2. Да због греха и безакоња богоборних старешина народних страда и сам народ и пропада држава, самосталност и слобода народна?

ЗБОГ ДОБРОТЕ СТАРЕШИНА У ДРЖАВИ МИР, У РАТУ ПОБЕДА

Представљајући народу првога цара Израилева, Саула, стари пророк и судија Самуило овако саветоваше народ и цара: *не одступајте од Господа него служите Господу свијем срцем својим. Не одступајте; јер бисте пошли за ништавним стварима, које не помажу, нити избављају, јер*

су ништавне (I Сам. 12, 21). Дакле: или Господ или ништавило! О трећем нема ни спомена, јер трећега пута, треће заставе, не може ни бити. Старешине народне, које су се држале Господа, Живога и Јединога, живећи по закону Господњем, самим својим животом осигуравали су мир држави, те или није бивало рата за њихово време или ако га је бивало они су побеђивали непријатеља. Имати Господа за заставу, то је сачињавало доброту добрих старешина народних, судија, царева, првосвештеника, војвода и кнежева.

Докле год цар Давид чињаше што је право пред господом, он побеђиваше све непријатеље своје и народне, тако да је сваки његов бој значао победу. Јер је Давид *ходио за Господом свијем срцем својим чинећи само што је право пред Господом* (I Цар. 14, 18).

За време цара Соломона беше сталан и непомућен мир у држави, и *живљаху Јуда и Израил без страха, сваки под својом лозом и под својом смоквом* (I Цар. 4, 25).

За време цара Асе, који чињаше што је добро и право пред Господом, беше мир у земљи. *нити бјеше рата с њим онијех година, јер му Господ даде мир* (II Дневника 14, 6). Али кад цар Аса, тобож ради веће сигурности, припреми велику војску, преко пола милиона, и утврди земљу кулама и тврђавама, удари на њ цар етиопски Зара *с тисућу тисућа војске и с триста кола*. Аса изађе пред непријатеља и војске се уврстише једна према другој у долини Сефати. Видећи надмоћну силу пред собом Аси паде срце, и он у очајању завапи ка Господу: *Госпode, теби је ништа помоћи множини или нејакоме; помози нама, Госпode Боже наш, јер се у Тебе уздамо, и у твоје име дођосмо на ово мноштво. Госпode, ти си Бог наш, не дај да може што на те човек*. И Бог поможе праведноме цару и његовом народу. *И разби Господ Етиопљане пред Асом и пред Јудом, и побјегоше Етиопљани*. Помоћ Божја беше тако очигледна, да кад се народ врати дома полупаше све идоле, који још беху заостали у земљи. И би мир у Јудеји под царем Асом за 35 година.

За време цара Јосафата, *који чињаше све што је право пред Господом, и Бога оца својега тражаше и по заповијестима његовијем хођаше*, беше мир у држави и благостање у народу. И посла цар кнезове да иду по народу са законом Божјим у руци и да уче народ; и посла судије правичне да пресуде раздоре у народу. Али Јосафат би присиљен на један велики рат. Моавци и Амонци ударише на земље његове, и беше их *велико мноштво*. Уплаши се Јосафат па *огласи пост по свој земљи Јудиној*. Потом стаде он усред свога народа и уздиже молитву Богу: *Боже наш, зар им нећеш судити? јер у нама нема снаге да се опремо томе мноштву великом, које иде на нас, нити ми знамо што би чинили, него су очи наше упрте у те*. На ту молитву цареви дође одговор преко пророка Јазила: *Не бојте се и не плашите се тога мноштва великога... Не треба ви да се бијете у овом боју; поставите се, стојте на гледајте, како ће вас избавити Господ*. Тада се цар са целим народом сави земљи и поклонисе се Господу. Сутрадан изађе Јосафат са својим народом пред непријатеља. Па истакну напред певаче да певају:

Хвалите Господа

Јер је до вијека милост Његов

У томе часу збуни се војска непријатељска, и *ударисе једни на друге те се потрше*. И мртвачи покрише сву долину, и *ниједан не бјеше остао жив*. И тако Јосафат однесе победу и без борбе. А кад се врати, одаде Богу благодарност. *И Бог му даде мир одасвуда*.

За време цара Јоаса, *који чињаше што је право пред Господом* све докле би у животу првосвештеник Јодај, беше мир у држави. И Јоас сабра велико благо и оправи храм Божји у Јерусалиму. Али када умре Јодај, одступи Јоас од Господа и предаде се идолослужењу са свима старешинама народним. Због тога их изобличи Захарија син Јодајев говорећи: *зашто преступате заповијести Господње? нећете бити срећни*. Чувши ове речи цар Јоас заповеди, те засуше камењем овога Божјег човека. Тада се диже једна мала војска сирска, војска цара од Дамаска, и продре до у сам Јерусалим, и опљачка град, а кнезове народне све поби. *Ако и мала бјеше војска сирска која дође, ипак Господ даде у руке њихове велику војску (Јоасову), јер бјеху*

оставили Господа, Бога оцаца својих. И тако на Јоасу извршише суд. Значајне су врло ове последње речи. И ако Сирци беху незнабошци, ипак њих призна Господ да изврше Његов суд над вероломним царем јудејским. А Јоас после тога паде у тешку болест, и скочише слуге његове и убише га у постељи.

Врло сличне судбе беше и цар јудејски Амасија, син Јоасов. И он у почетку *чињаши* што је *право пред Господом*. И Господ му дарова сјајну победу над Едомцима у Сланог Долини. Али из тога рата он донесе поред осталог плена и незнабожачке идоле, па их *постави себи за богове*, и клањаше им се и кађаше. И избежуми се Амасија, па поче зачикувати цара израиљског да му изиђе на мегдан. *Од Господа то би, да их да у руке непријатељу*. И удари цар израиљски на Амасију, и продре у Јерусалим, и опљачка град. По том се диже буна у Јерусалиму против Амасије. А он побеже у Лакис, где га побуњеницистигоше и убише.

Донекле сличне судбе би и Азарија (Озија) син Амасијин. *И он најпре чињаши* што је *право пред Господом*, *И докле год тражаше Господа, даваше му срећу Бог*. Поможе му Бог те победи Филистеје и Арапе. Сазида куле у пустињи. Ископа многе студенце. И начини у Јерусалиму *бојне справе врло вјешито измишљене да стоје на кулама и на угловима, да међу стријеле и велико камење*. А војсци својој *направи штитове и копља и шлемове и оклопе*. И имаше војске 307.000 осим своје гарде. И дотле све би добро. Али кад осили, *понесе се срце његово, те се поквари, и сагрјешеи Господу Богу својему*. У чему сагреси Азарија? Приграби себи и власт првосвештеничку, па уђе у светињу и поче да кади. Зато га казни Бог губом. Намах му изађе губа на челу. И оста губав до смрти. И због губе би издвојен, и не могаше царовати.

Јотам син Азаријин *чињаши* што је *право пред Господом*. Он учини многа добра дела у миру, и унапреди га Бог. И ратова против Амонаца, и победи их. И осили Јотам, али у сили својој не сагреси Господу.

Цар Језекија *чињаши* што је *право пред Господом*. Он *приону за Господа, не одступи од њега него држа заповијести*. И Господ *бијеше с њим*. Он полупа све идоле и очисти земљу од незнабоштва. И ратова против Филистеја, и победи их. Али наста једно тешко искушење за Језекију. Сенахерим цар асирски удари на Јудеју, допре до самих зидова јерусалимских са огромном војском. Улогорени око Јерусалима почеше Асирци ружити цара Језекију, и добацити свакојак хулне речи на Бога Израиљева. Тада *Језекија раздрије хаљине своје и веза око себе костријет* па отиде у дом Господњи и уздиже овакву молитву:

Госпode Боже Израиљев, који сједиши на херувимима, ти си сам Бог свијем царствима на земљи, ти си створио небо и земљу. Пригни Госпode ухо своје и чуј; отвори Госпode очи своје и види; чуј речи Сенахерима који посла да ружи Бога Живога... И зато, Госпode Боже наш, избави нас из руку његовијех, да познаду сва царства на земљи да си ти, Госпode, сам Бог.

После ове молитве царева, дође до Господа реч кроз пророка Исаију: *вратиће се путем којим је дошао, а у град овај неће ући, вели Господ. Јер ћу ја бранити тај град и сачуваћу га* (Иса. 37).

Те исте ноћи догоди се нешто у војсци асирској под зидинама Јерусалима, нешто колико неочекивано толико страховито. Шта се и како се догоди, то једини Бог зна. Тек када свану дан, и када Јевреји очекиваху напад на град, под зидинама градским свуда унаоколо лежаху само лешеви људски. О тајни те тамне ноћи Свето писмо Божје овако говори: *Исту ноћ анђе Господњи изиде и поби у околу асирском сто и осамдесет и пет тисућа; и кад усташе ујутру, а то све сами мртваци*. Цар Сенахерим надживе ужасе те ноћи, да доживи и друге ужасе. Сам, као доцније Бонапарта од Москве, бежаше ужаснути цар асирски од Јерусалима ка својој престоници. И стиже у Ниниву. И оде цар у храм идолски да клања, а синови његови рођени скочише на њ и исекоше га мачевима.

Из свих ових примера, генерале, није ли јасан следећи наук:

1. Да због добра добрих старешина, Господ дарује мир и благостање једном народу;

2. Да због добра добрих старешина, Господ одбија нападаче и дарује победу једном народу;
3. Да када се добре старешине погорде својом силом, или мудрошћу или богатством (што им је од Бога даровано) и отпадно од Бога, тада Бог кажњава строго и старешине и народ;
4. Да бити добар старешина народни значи прионути уз Бога, Јединога и Живога, и држати се у свему Његових заповести?

САВЕЗ СА ЗЛИМ ДОНОСИ ЗЛО

Мој генерале, како је о томе сасвим помрачена свест код многих властодржаца западних! Без икаквог моралног и духовног мерила они су готови у тренутку опасности да направе савез и са ђаволом, само да у даном случају однесу победу. Они не гледају ни на дух ни на морал једнога народа, с којим праве савезе, него само и једино на његову такозвану материјалну снагу, то јест на количину војника, бајонета, ратног материјала, ратне производње и новаца. Савршено слепи према одлучујућој улози Створитеља људи у рату они су просто на просто претворили рат у међусобно крваво коцкање и надигравање. Бонапарта је био готов да пређе у Ислам, када је ратовао на Истоку, само да би дошао до успеха! Аустрија је на почетку XIX столећа помагала ослобођење Хришћана на Балкану од Турака, а на крају столећа стварала је пријатељство с Турском против истих тих Хришћана. Најзад је створила савез с Турском у Светском Рату, и заједно с њом била поражена. Треба се сетити, како су Савезници у време рата најпре ласкали Турској, да би је придобили за себе, а после је грдили и обрицали на смрт. Како су је даље за време рата грдили а одмах по свршетку рата неки од њих отимали се о другарство с Турском сплеткарећи један против других и тајно помажући Турке против Грка, док тиме најзад нису изазвали преужасни покољ у Анадолији, чему је најзад следовало изгнање свих Грка из те земље. Но није ли довољно сетити се само судбе Јермена, — овога камена спотицања како за Ђорду муслиманску тако и за савест хришћанску — па оценити како је код западних властодржаца тешко помрачена свест у погледу истине и морала? Ко на пример од њих и помишља на то, да савез са злим доноси зло? Ваистину, правилно се могу на њих однети пророчке речи, толико пута обистињене кроз историју људи: *заслијепио је очи њихове и окаменио срца њихова да не виде очима ни срцем разумеју* (Јов. 12, 40).

А да савез са злим савезником доноси зло нека покажу ова три библијска примера: Цар јудејски Аса, који иначе *чињао што је право пред Господом*, и коме Господ дарова сјајну победу над Етиопљанима, сагреси само у једном. Наиме узео благо из храма Божјега и њиме потплати Вен-Адада, цара сирског из Дамаска, да би покварио савез овога цара са израиљским царем и постао његов, Асин, савезник. Цар сирски узео благо, па учини више од онога зашто је био потплаћен, то јест, не само прекиде савез с царем израиљским него и зарати против овога изненадно и узео му неколико градова. Али од тога се Аса ништа не користи. Силно благо, узето из храма, би страћено забадава. Тада се пријави цару видовити човек божји Ананија, па му од стране Божје изрече следећи укор: *Што си се поуздао у цара сирскога а ниси се поуздао у Господа Бога својега, за то се војска цара сирскога измаче из твојих руку. Нијесу ли Етиопљани и Ливеји имали велике војске с врло много кола и коњаника? па кад си се поуздао у Господа, даде ти их у руке?* Тако укоревши цара Асу додаде пророк још ове значајне речи: *Јер очи Господње гледају по земљи да би показао силу своју према онима којима је срце цијело према њему.* Најзад још додаде ово пророштво за цара Асу: *зато ће одселе бити ратови на те.* И би тако.

Цар јудејски Јосафат, који иначе *чињао што је право пред Господом*, одазва се понуди покваренога цара израиљског Ахава, да у савезу са њим удари на Сирце. После једне велике гозбе кренуше оба цара с војскама својим против Сираца. Цар Ахав, коме беше проречено од пророка да се неће жив вратити из тога рата, преобуче се у одело проста војника — из страха

или лукавства — а свога савезника цара Јосафата усаветова да он остане у свом царском оделу. Рат би изгубљен, Ахав погибе, а с њим за мало не погибе и Јосафат. Јер неки ратници сирски на колима јурнуше на Јосафата, па мислећи да је он цар Ахав хтедоше га копљем пробости. Устрашени Јосафат повика Бога у помоћ, и *Господ му поможе, и одврати их Бог од њега*. Тако Јосафат претрпе страх и изгуби многу војску, па се врати из злога савеза дома празан. А на путу га сретне један видовит Божји човек, Јуј, син Ананијев, и објасни му узрок његова пораза укоревши га речима: *безбожнику ли помажеш, оне који мрзе на Господа љубиш? зато се подигао на те гњев Господњи*.

Али се Јосафат не опамети, него доцније опет направи савез с Охозижом, неваљалим и безбожним царем Израилевим. А тај савез направише њих двојица у циљу, да лађама ударе на Тарсис и освоје га. Лађе беху направљене и опремљене у Есион-Гаверу. Тада изобличи Јосафата други један пророк, Елијезер син Долавин: *што си се здружио с Охозижом, зато Господ разметну дјела твоја*.

И заиста, ускоро после овог пророчанства удари бура и разметну се дело савезничко. *И разбише се лађе и не могаће ићи у Тарсис*.

Други пример: Јудејски цар Охозија *иначе чињаше што је зло пред Господом* благодарећи зато у главном његовој опакој мајци Готолији. Па између других зала учини још и то што склопи савез са безбожним и opakим Јорамом, сином Ахавовим. И тако пођоше њих двојица на Азила цара Сирског, да освајају од Сираца Рамот Галатски. Рат би за савезнике изгубљен. Јорам беше љуто рањен, и као такав једва пренет у Језраел, престоницу своју. Цар Охозија враћајући се из рата сврати у Језраел, да обиђе свога рањеног савезника. *Али бијаше од Бога на пропаст Охозији што дође к Јораму*. Јер баш тих дана беше се побунио против Јорама и зацарио војвода Јуј. Он уби Јорама. Охозија побеже и стаде се крити по Самарији. Али га ухватише, доведоше пред Јуја, и погубише.

Трећи пример, нешто другачији. Цар Амасија, који *иначе чињаше што је право пред Господом*, спремаше се да удари на Сирце. И спреми у својој Јудеји 300.000 војника изабраних са копљима и штитовима. Али му се учини мало, па најми од Израилца још 100.000. А Израилци беху одбачени од Бога због грехова својих. Утом дође човек Божји цару Амасији и рече му: *царе, да не иде с тобом војска израиљска, јер Господ није с Израиљцима*. Амасија се ожалости, јер беше дао велике новце најамницима, па упита човека Божјег: *а шта ће бити од сто таланата што сам дао војсци израиљској* На то му одмах одговори човек Божји: *има Господ да ти да више од тога*. Онда Амасија послуша глас Божји и распусти сву најамничку војску, па пође сам са својом војском на Сирце. И однесе над овима сјајну победу.

Ова три примера јасно показују, како од моралне каквоће савезника зависи исход једнога рата. Срби су ово добро знали, и према томе се управљали кроз своју историју. Ова истина још увек је будна и жива у свести народној на Балкану. По предању, Краљевић Марко је био савезник Турака у рату против Румуна. Тада је Марко рекао: желим да хришћани победе, па ма ја први погинуо! И заиста хришћани су победили али Марко је погинуо у томе рату.

Из наведених библијских примера следује јасан наук:

1. Да безбожан и неваљао савезник у рату навлачи несрећу како на себе тако и на своје добре савезнике;
2. Да с народима у рату бива исто што и с појединцима у миру, то јест ортаклук са злим доноси свима ортацима зло;
3. Да је праведни Бог увек и вазда најпоузданији савезник оних, који се Њега држе и Њему моле;
4. Да никаква материјална множина, на коју безбожници и лакоми рачунају, не помаже ништа.

ОРУЖЈЕ НЕ ПОМАЖЕ

Као што, генерале, у рату не одлучује множина војске тако не одлучује ни оружје. У рату су људи сами по себи као мртваци без Божје силе и помоћи. А Божја сила и помоћ дарује се праведницима а не безбожницима и неваљалцима. Ксеркс беше ударио на стару Јеладу са 2,000.000 војника, па мораше бежати испред несравњено мање војске грчке. Наполеон је ушао у Москву с великом и добро наоружаном војском, а из Москве је утекао сам странпутицама, само да би спасао свој сопствени живот. Турци су били увек боље наоружани него Срби сељаци из Устанака, па им оружје није помогло. Трешњев топ показао се јачи од гвозденог топа зато што је иза њега стајала сила Божја. На Сливници 1885. године Срби су били боље наоружани од Бугара, па ипак су Срби били побеђени. А кад би се повела реч о вековним ратовима између Турака и Црногораца, могло би се ставити питање: да ли су Црногорци и у једном рату с Турцима били боље наоружани од Турака? Па поврх свега сетимо се Немаца из прошлог Светског Рата. Нису ли тада Немци били и оружанији и у сваком погледу спремнији за рат од целог осталог света? Па ипак, то није могло спречити њихов пораз и слом.

Свето писмо Божје јасно нас учи, да оружје у рату не помаже. Шта онда помаже? Помаже само Бог. А Бог помаже верујући, чистим и праведним, да одоле неверним, нечистим и неправедним. Да би пак помогао првим против других, Бог се не служи свом силом Својом, којом би Он могао у трен ока уништити све светове, него се служи често сасвим малим средствима, незнатним до смешности у очима људским. Тако на пример: Исус Навин пред смрт своју набрајаше народу јеврејском сва велика дела, која Господ за њих учини од кад их изведе из Мисира. А он лично беше сведок свих тих чудесних дела, јер му беше 110 година кад умре. Између осталих дела Божјих он спомену и два рата, у којима Господ Бог отера непријатеље Израилеве помоћу стршљенова. *Овако вели Господ; и послах пред вама стршљене, који их изагнаше испред вас, два цара Аморејска; не мачем твојим ни луком твојим* (Ис. Нав. 24, 12. Исхода 23, 28). Рат дакле против два цара не одлучи ни број војске ни оружје, него стршљенови, тј. једна трећа чињеница, послата од Трећега, Одлучујућег, Свевидећег. У време судије Самуила ударише Филистеји на земљу Израилеву. Самуил позва сав свој народ да пости и Богу се моли. И сви постише и Богу се молише. Шта се, дакле, догоди? *Загрмје Господ Грмљавом великом на Филистеје, и смете их, и бише побијени пред Израилем* (I Самуил 7). Опет, дакле, не одлучи ни број ни оружје него нешто треће, неслућено, послато од онога Трећега, Одлучујућег, Свевидећег.

Цар Саул имађаше рат с Филистејима у долини Или. У томе рату догодио се онај знаменити двобој између Голијата и Давида, који је одлучио исход рата. Голијат је био страшна људина, висок шест лаката и педао, страшно оклопљен и наоружан. На глави је имао капу од бакра, оклоп му је био плочаст од бакра, ногавице од бакра, и штит од бакра по раменима. *А копљача од копља му бјеше као вратило*, и беше му гвожђа у самоме копљу *шест стотина сикала*, И још пред њим иђаше његов оружник и ношаше му остало оружје. Давид међутим беше дечак, најмлађи од осам синова оца свога, пастир код оваца. Без оклопа, без оружја, без оружника, без икаквог ратног искуства. Он није ни био војник, нити је био узет у војску, него беше дошао од куће и донео комору браћи својој. Стојећи међу војском Сауловом Давид виде Голијата и чу га како се руга Израилцима и како их зачикава, да би му неко од њих изашао на мегдан, али му нико изаћи не смедијаше. Узбуни се и крв и дух у младога Давида, и изјави Давид, да је он вољан изаћи томе чудовишту на мегдан. Браћа га његова одвраћаху од тога и упућиваху овцама, али он оста упоран. Тада му цар Саул даде свој шлем и оклоп и мач. Узевши то на се Давид осети тежину, па свуче и врати говорећи: *не могу ићи с тијем, јер нијесам навикао*. Потом прихвати у руке своју праћку и пастирски штап, и тако изађе на мегдан Голијату. Видевши га

Голијат, насмеја му се и наруга, и довикну му: *еда ли сам псето, те идеш на ме са штапом?* Тада Давид одговори Филистејину: *ти идеш на ме с мачем и с копљем и са штитом; а ја идем на те у име Господа над војскама... Данас ће те дати Господ мени у руке, и убићу те, и скинућу главу с тебе...* Па заврши Давид овим речима: *и знаће сав овај збор да Господ не спасава мачем ни копљем.* Разјарени Голијат јурну на Давида, а Давид стави камичак у праћку, па замахну и опучи. Камичак звизну кроз ваздух и погоди Голијата усред чела. Голијат се сруши на земљу ничице. А Давид притрча, дохвати његов мач и одсече му главу (I Самуила 17).

Не помаже, дакле, генерале, оружје тамо где Бог не помаже. А где Бог помаже, тамо победа може да лежи и у једној праћки, чобанској.

Једном опет када цар Бен-Адад од Дамаска ратоваше против Израилља, пророк Јелисије храбраше цара израилског проричући пропаст цару од Дамаска. И заиста пропаст овоме дође, али не од људи него од Бога. Јер једне тамне ноћи, *Господ учини те се у околу (логору) Сириском чу лупа кола и коња и велике војске, те рекоше један другоме: ето цар је Израилљев најмио на нас царева Хетејске и царева Мисирске да ударе на нас.* Па протумачивши сами себи тако ону лупу они се *подигоше и побјегоше оставивши шаторе своје и коње своје и магарце и око као што је био, и побјегоше ради душа својих, то јест ради живота својих* (II Цар. 7).

Не помаже, дакле, ни оружје ни множина војске тамо где Бог одмаже.

У књигама Макавеја описани су многобројни ратови између Јудејаца с једне стране и царева Антиоха и Птоломеја с друге стране. У свим тим ратовима царске војске биле су и многољудније и оружаније. Између осталог често су водили и слонове са дрвеним кулама на леђима, и у тим кулама стајали су војници оклопљени, и бацали су брзометне стреле на Јудејце. Слонови са тим кулама или стражарама служили су онда у рату не мање страшно него модерни тенкови. Но све то није помогло обесним и незнабожним царевима у борби са једним маленим народом, чија је душа наоружана Богом Живим. *Са плачем и сузама* призивали су Јудејци Бога у помоћ у часовима опасности. Царске војске су се збуњивале и давале у бекство.

То се догађало понекад без видљивог узрока. У неколико случајева описано је, како су те царске војске гинуле од извесних привиђења. Тако би на пример, када удари на Јудеју Тимотеј војвода цара Антиоха са огромном и јако наоружаном силом. Тек што борба отпоче, војска царска сагледа у ваздуху неко чудно привиђење: пет људи на коњима са златним уздама и оружјем како се окомили на њих, непријатеље народа Божјег. Гледајући ту појаву војска Антиохова се уплаши и смути, и у забуни ударише један на дугога, те изгибе преко 20.000 војника и оста на бојном пољу (II Макав. 10).

Други пут удари на Јерусалим војвода Лисија са 80.000 војника. Видевши страшну силу непријатељску Макавеј, вођ народа јудејског, припаде с народом на молитву Богу; *с плачем и сузама мољаху Господа, да пошаље милостивог ангела на спасење Израилља.* И шта се догоди? Пред војском јудејском изненадно се појави коњаник у белом оделу, са златним оружјем, и јурну на војску непријатељску, Лисијева се војска уплаши и збуни, и би страховито поражена. На бојном пољу остави Лисија 11.000 лешева, а он једва успе да умакне (II Макав. 11).

У време цара Јосафата и његовог рата против Моаваца догоди се једно виђење друге врсте. Зараћене војске стајале су на две узвишице једна према дугој. Између тих узвишица простирала се долина. Било је време бескишно и сухо. Једно јутро погледају Маовци и виде долину црвену као од крви. Они помисле, да се њихови непријатељи исклали међусобно минуле ноћи, па онда јурну напред, али падну у скривене заседе противничке и пострадају (II Цар. 3).

Ето, дакле, како кроз малена средства и незнатне ствари ратује Господ над војскама за оне који Га се боје и клањају Му се а против оних који се не уздају у Њега, Свемоћнога, него се уздају у свој број, своје оружје и своје савезнике.

Наведени примери пружају нам јасан наук:

1. Да ко се у рату узда у своје оружје, по богозабораву и гордости срца свога, тај срамно губи

и пада;

2. Да ко се у рату не узда у своје оружје, по смерности срца свога, него с покајањем призива Бога у помоћ, тај славно побеђује;

3. Да Бог помаже смернога и вернога против охолога и невернога;

4. Да Бог употребљава често малена средства и незнатне ствари да сруши охолога и невернога.

ОД ЧЕГА ЗАВИСИ ОСЛОБОЂЕЊЕ ОД РОПСТВА

Питате ме, генерале, од чега или од кога зависи ослобођење једног народа од ропства?

На ово питање европски писци историја нису ни покушали да одговоре. Како се на пример руски народ ослободио монголског јарма? Или, како се балкански народи ослободили турског јарма? У историјама се не спомиње ни главни узрок нити главни узрочник ослобађања тих народа. Кажу: претерани зулуми завојевача изазивали су устанке и проузроковали ослобођење! Но, ако су зулуми завојевача проузроковали ослобођење после 200 или 400 година робовања, питамо се, како то да зулуми завојевача, много страшнији на почетку робовања него икада доцније, не проузроковаше ослобођење робља на самом том почетку, док је још заробљени народ држао слободу у свежој успомени? Какав је то одлучни чинилац ступио у живот Руса после 200 година робовања, а није га било на почетку или у средини робовања? Или, какав је то одлучни чинилац постојао код Срба уочи Устанка Српског, а није га било одмах после битке на Косову?

Све су ратне Историје површне и невезане, ако у сукобу између два народа не узимају у обзир трећег чиниоца — Створитеља народа, Промислитеља. Отуда се и пише тако много а каже мало. У Библији, у такозваним историјским књигама Библије, напротив, написано је мало а речено је све, све што је важно и пресудно у разјашњењу ратова. Због тога су ове историјске књиге у Библији образац писања историје ратова. Оне су зато и ушле у зборник Библије, и остале као свете књиге, да би за навек послужиле роду човечјем као непогрешан тумач узрока пада и узрока дизања, узрока борби и ратова, победа и пораза, робовања и ослобођења, мира и благостања једнога народа. Нагомилавањем безбројних детаља у модерним историјама мало се доприноси објашњењу ратова. А боље је, мислим, са што мање дата *објаснити* један рат него ли са гомилом дата не објаснити га. Библија са минимумом дата даје савршено објашњење свакога рата, у њој описаног.

А сад на Ваше питање. Мало час видели смо, како један народ заслужује да буде бачен у ропство. Посмотримо сад, како један заробљен народ добија поново слободу. Узмимо у разматрање оне исте случајеве, споменуте мало час. Тамо смо видели на шест јасних примера, шта је био узрок и ко узрочник заробљавања народа израиљског. Да видимо сада у тим истим случајевима, шта је био узрок и ко узрочник ослобођења народа израиљског од шестократног робовања.

У књизи о Судијама најпре се говори уопште, како Господ подизаше Судије у народу Израиљеву, и како Он преко ових Судија избављаше народ из ропства. *Јер се сажали Господу ради њихова уздисања на оне који им криво чињаху, који их цвијељаху* (Судије 2, 8). Као узрок ослобођењу, дакле, наводи се народно *уздисање ка Господу*, то јест покајање, а као Узрочник ослобођења сам Свевишњи Господ, који се сажали.

Пређимо сад на појединачне случајеве. После осмогодишњег робовања под Хусан-Рисатаимом *ватише синови Израиљеви ка Господу, и подиже Господ избавитеља синовима Израиљевим да их избави, Готонила, сина Кенезова, млађег брата Халевова. И бијаше на њему дух Господњи, и суђаше Израиљу; и изиде на војску, и предаде му Господ у руке Хусан-*

Рисатаима цара месопотамскога; и рука његова надјача Хусан-Рисатаима. И земља би мирна четрдесет година (Суд. 8, 9-11). Потом Израил паде поново у ропство, које трајаше осамнаест година.

После осамнаестогодишњег робовања под Еглоном царем Моавским *вапише синови Израилеви ка Господу; и Господ им подиже избавитеља, Аода, сина Гире сина Венијаминова* (Суд. 3, 15). Потом Израил, због грехова својих, опет паде у ропство, под Мадидјане, за седам година.

После седмогодишњег робовања под Мадидјанима *повикаше синови Израилеви ка Господу* (Суд. 6, 7). И Господ ослободи народ преко Судије Гедсона. По том Израил, због грехова својих, поново паде у ропство, под Филистеје, за осамнаест година.

После овог новог осамнаестогодишњег робовања под Филистејима *завапише синови Израилеви ка Господу говорећи: сагријешисмо ти што остависмо Бога својега и служисмо Валима. А Господ рече синовима Израилевим... идите вичите оне богове које сте изабрали, нека вас они избаве у невољи вашој. А синови Израилеви рекоше Господу: сагријешисмо; чини с нама што ти је драго, само нас сада избави* (Суд. 10, 10, 14, 15). Тада се Господ смилова и избави их преко избраника Свога, судије Јефтаја. По том Израил, због грехова својих, паде опет у ропство под Филистеје, и робова четрдесет година. И онда би избављен од Господа преко Судије Самсона.

И тако даље редом, кроз све Књиге о Судијама и кроз све Књиге о Царевима Израилевим.

Шта видимо из ових библијских примера? Видимо оно што је библијски јасно. У слободи спољашњој народ је својим немаром и лакомством постајао духовно заробљен. Спољашња слобода била је само златна завеса унутрашњег ропског тамновања. То унутрашње духовно робовање морало је доћи до свог спољашњег физичког изражаја, до свог симбола — до спољашњег робовања. Кад је народ бивао у богодарованој му слободи, у миру и благостању, његово је срце одебљавало и отврдњавало према Богу, Јединоме и Живоме, и лепило се за нечистоту греха и за незнабожачке идоле. У слободи је народ отпадао од Бога и ајвански газио закон Божји. Када је због тога народ падао у ропство, његово тврдо срце мекшало је и његов се ум просвећивао. Но то мекшање срца и просвећивање ума није се догађало скоком, одједанпут, но лагано, лагано. У ропству робље је приморано да ћути, да трпи, и да се сећа. Кроз ћутање, трпљење и сећање народ је најзад бивао срцем омекшан, духом просвећен и сећањем научен. Тада је тек наступало *кајање*, а с кајањем *вапијање* ка Богу за помоћ, за ослобођење. Чим је наступило кајање и вапијање, у сусрет је гредила *милост Божја*. Страшни закон греха ублажаван је милошћу Божјом под условом искреног и свецелог покајања грешника. Дакле, покајање робља бивало је узроком, који је побуђивао Узрочника ослобођења тј. Творца и Промислитеља, да ступи на сцену и промени ток догађаја. Две непријатељске стране на сцени, робови и тирани, не би никад изашли из своје улоге, када се робови не би покајали и када тирани у својој улози не би претерали. Али скрушено покајање страдалника с једне и претерана тиранска гордост завојевача с друге стране, побуђивала је Трећега, Свевидећега и Одлучујућег Фактора на акцију у правцу промене тога стања. И акција овога Трећега бивала је у корист скрушених и покајаних а на штету гордых и безбожних. И тако ропству је следовала слобода.

Ова библијска илустрација робовања и ослобођења израилског може се, и мора се, употребити и при објашњењу робовања руског народа и ослобођења од Монгола, као и при објашњењу робовања балканских хришћана и ослобођења од Турака, или при објашњењу робовања Шпањолаца и ослобођења од Мавара.

Мислим, генерале, из овога је јасно, какав се одговор може дати на Ваше питање: од чега и од кога зависи ослобођење једног покороног народа од ропства. Зависи, дакле, од покајања народа и од милости Божје; од покајања вапијућег ка Богу и од милости Божје, гредећој у сусрет

вапијању покајника. Једно је узрок, а друго је Узрочник ослобођења. Узрок је у души народној, а Узрочник је сам Свевишњи Бог.

Кад Бог не би био Узрочник ослобођења, никада се голоруко робље не би могло извадити испод јарма својих оружаних господара. Ово тврди Свето писмо Божје; ово народи хришћански срцем осећају. Но ово многи незнабожни тумачи историје рода људског и не наслућују.

Јасно је, дакле, генерале, да су најважнији чиниоци у ослобођењу једног поробљеног народа

- 1) покајање народа, и
- 2) милост и моћ Божја.

КАКО МАЊА ВОЈСКА ПОБЕЂУЈЕ ВЕЋУ

Када велики војсковођа народа израиљског, Исус Навин, беше на самрти, он изрече пред народом својим ове пророчке речи: *један човјек између вас гониће тисућу, јер Господ Бог ваш војује за вас, као што вам је рекао. Пазите дакле добро да љубите Господа Бога својега* (Ис. Нав. 23, 10-11). Ово пророчанство испуњавало се

много пута кроз многовековну историју народа Израиљева, и то како у време Судија тако и у време Царева, и доцније, под Макавејима. Да наведемо овде за сад само један поражавајући пример из времена судије Гедеона, којим се објашњава јасно и изразито, како и зашто једна малена војска може да победи другу војску, бројем несравњено надмоћнију.

У време робовања под Мадиганима осиромаша Израиљ веома. Јер између других тирјанлука над поробљеним народом чињаху завојевачи још и ово: кад би Израиљци посејали своја поља, долажаху Мадигани и Амалици на засејана поља, надираху *као скакавци*, са безбројним камилама својим, са стадима својим и шаторима, па *потираху род земаљски* и пустошаху земљу. У својој крајњој беди сетише се грешни Израиљци Бога свога и очајни завапише к Њему. А Господ се смилува, јави се Гедеону и рече му, да иде и избави народ Израиљски из ропства Мадиганског. Гедеон беше прост тежак и работаше на својој њиви. Па у простоти својој одговори Гедеон Господу: *Чиме ћу ја избавити Израиља?* А Господ њему на то: *ја ћу бити с тобом, те ћеш побити Мадиганце као један* (Суд. 6, 16). Не поверова опрезни Гедеон, да је заиста један тако крупан посао намењен од Бога њему, једноме тежаку из најсиромашнијег племена, Манасијина, *и најмањем у дому оца својега* (Суд. 6, 15). Зато Гедеон потражи од Бога неко знамење. И кад му тражено знамење беше дато, он се јави народу, уложи труд и убрзо сабра 32.000 људи за бој. Али му тада Господ примети: *много је народа с тобом, зато им нећу дати Мадигана у руке, да се не би хвалио Израиљ супрот мени говорећи: моја ме рука избави.* (Суд. 7, 2). И нареди Господ Гедеону да објасни: *ко се боји и кога је страх, нека се врати* (Суд. 7, 3). Шта се догоди? Када Гедеон то објави народу, не мање него 22.000 људи напустише фронт и вратише се кућама својим! Остадоше дакле свега 10.000 њих са Гедеоном. Али и овај број беше сувише велик за Господа над војскама. Зато заповеди Господ Гедеону, да доведе војску своју на један поток, па да посматра, како ће ко да пије воду. Једни ће захватати воду руком, приносити устима и лаптати, а други ће клекнути на колена, па се нагнути и пити са потока. И рече Господ Гедеону, да оне прве задржи за бој а ове друге отпусти. Али оних првих, који лапташе воду из руке, беше свега три стотине људи! Но Господ рече: *с тијех триста људи који лапташе воду избавићу вас и предаћу ти у руке Мадигане.* А Мадигана беше много *као скакаваца, и камилама њиховијем не бјеше броја; бјеше их (Мадигана) као тијеска по бријегу морском.* И триста људи имаше задатак од Бога да победе толико мноштво!

Шта учини Гедеон са том својом маленом четом? Даде свакоме војнику по једну трубу у руке и по један лонац водоносни, а у сваком лонцу запаљен луч. Па удари ноћу на Мадигане. Када се приближише Мадиганима сваки војник затруби у своју трубу и сваки разби свој лонац. Када

триста труба јекнуше и триста лучева синуше са свих страна, Мадијани се уплашише, а њихове се камиле збунише; нико никога не распознаваше у мрачној ноћи, него друг на друга мачем удараше. И тако једни се међусобно поклаше а други побегоше, да на другој страни сретну смрт. Победа Гедеонова беше потпуна. А тој победи следоваше ослобођење Израиља испод ига Мадијанског.

У вези са овим дозволићете да Вам споменем нешто из историје ослобођења хришћанског Балкана од Турака. Ратове за ово ослобођење отпочели су прво српски сељаци под вођством тежака Карађорђа и тежака Милоша. Ови ратови имају неке сличности са ратом Гедеоновим. У свима знаменитим бојевима у време Устанка српски ратници били су малобројнији од војске султанске. У једном боју против Турака, Милош је имао до смешности малену војску у саврећењу с војском турском. Милош се помоли Богу, па нареди војницима својим једне ноћи, уочи боја, да пободу многобројно копље и обавију га лишћем, крпама и хаљинама, тако да би издалека то све личило на људе, на постројену војску. Када свану дан, Турци погледају и уплаше се од „многобројне“ српске војске, и Милош тога дана однесе победу над истински многобројнијом војском турском.

Још један пример из Библије. Велики јунак јудејски, Јуда Макавеј, буде нападнут од Сирана војводе Сиријског. Сиraca је било страшно много. Уплаше се јудејци, па у *страху рекну Јуди: како можемо ми у овако малом броју борити се против такве силне множине? А поред тога ми смо сасвим ослабели не једући ништа до сада! Јуда им на то одговори: могу лико и многи пасти у руке немногих; у Бога небеснога нема разлике, да ли ће спасти кроз многе или немноге. Јер победа у рату не бива због множине војске, него с неба долази сила. Они иду против нас са множином надмености и безбоштва, да истребе нас и жене наше и децу нашу, и да би нас опљачкали. А ми се боримо за душе наше и законе наше. И сам Господ скрушиће их пред лицем нашим, а ви се не страшите њих* (I. Мак. 3, 17-22). И заиста, тога дана Јудејци страшно разбише Сиранову војску, многе посекоше, а остале нагнаше у дивље бекство.

Из ових библијских примера јасан је следећи науц:

1. Да је с неправедном страном страх а с праведном храброст;
2. Да рат не одлучује број него Бог;
3. Да су се обистиниле оне пророчке речи: *један човјек између вас гониће тисућу, јер Господ Бог ваш војује за вас.*

МОДЕРНИ РАТОВИ У СВЕТЛОСТИ БИБЛИЈСКОЈ

Усудимо се сада, генерале, да ставимо под рефлектор библијски неколике модерне ратове. Ови ратови су Вама, као човеку од ратне струке, добро познати са спољашње техничке стране. Узмимо прво Француску.

Последњи краљеви Француске *чињаху што је зло пред Господом*. И ако се називаху хришћанским краљевима и држаху обичаје верске, срце њихово стајаше далеко од Господа, и дела њихова не бејаху по закону Божјем. Због тога попусти Бог беду на њих. Јер не могаше Бог више слушати уобичајене хладне молитве краљева француских а гледати њихову охолост од силе и богатства. И букну револуција против последњег силног краља француског Луја, и од те револуције погибе краљ са женом својом, краљицом. Онда револуционари почеше заводити нов поредак у држави Француској. Но при том они заборавише Господа Бога својега, и не само не призиваху Га и не спомињаху Га у пословима својим, него се наругаше имену Његовом и одрекоше Га као да Га нема. Па на место Бога, Јединога и Живога, направеше идола у виду неодевене жене, и назваше тога идола „богом разума“, и ношаху га по граду, и играху и певаху око њега. Тако чињаху људи крштени у вери Христовој! И разгневи се Господ на дела њихова, и

одузе им ум, који Он једини људима даје, те се револуционари смутише и почеше отимати о власт и при том узајамно убијати. И крв људска обоји сву земљу Француску, а целати годинама не престајаху убијати људе. И сва дела револуционара беху руковођена злбом и осветом, то јест безумљем. А после више година таквога безумља народ француски завапи ка Господу у невољи својој. И Господ чу, и подиже човека, од незнатна рода и имена, Бонапарту, са једнога острва у великом мору. И Бонапарта обустави револуцију, умири земљу и зацари се на престолу старих француских краљева.

Али како и остали владари и дворови европски у то време *чињаху што је зло пред Господом*, то дозвола Бога цара Наполеона Бонапарту, да казни владаре и великаше по свој Европи, исто онако као што некада дозвола незнабожног цара Навуходоносора да казни богоодступни Израил. И цар Наполеон пође с војском против владара европских, и имађаше многе ратове с њима, али их победи где год се сретне с њима. Јер Бог хтеде да изврши казну над владарима европским и њиховим дворовима и великашима због премногих безакоња њихових. Једино према Црногорцима показа се војска овога силнога цара немоћна. И сви напори Наполеонове војске да покори Црну Гору и продре даље на Балкан, и још даље на Велики Исток, осташе безуспешни. Јер Бог чуваше Црну Гору због тога што Црногорци и њихов владар Петар I, један праведник Божји, чињаше што је право пред Господом.

Но у сили и слави својој погорди се цар Наполеон преко сваке мере. И у гордости својој поче он себе сматрати Богом земаљским а на све људе гледати с презрењем као на оруђа у својим рукама и употребљавати их за своје личне славољубиве циљеве. Па у охолости својој удари цар Наполеон на Русију са огромном војском какву Европа не виде од древних времена. А у Русији у то време владаше цар Александар, који углавном *чињаше што је право пред Господом*, премда му срце не беше свецело управљено ка Господу. Међу великашима пак његовим беше много греха, који проницаху и у народ. Због грехова руских, а не због своје убојне силе, даде се Наполеону да уђе у руску земљу и да је покори тја до Москве. И тај успех још више уздиже охолост цара Наполеона, те потпуно заборави свој дуг према Господу над војскама. А народ руски у својој беди и притешњености покаја се за све грехе своје, па заједно са својим царем и великашима завапи ка Богу за помоћ и спасење. Тада би војсковођ војске руске Кутузов, човек смеран, тих и богобојажљив. Он се не уздаше ни у број ни у оружје но у Бога Јединога и Живога. И док незналице називаху њега незналицом Кутузов ћутаху и Богу се мољаше. У томе се изненадно Москва запали, и страх неописан уђе у војску цара францускога. И уплашени цар француски побеже, сам са својим кочијашем. Војска његова би сатрвена, а земља руска потпуно ослобођена и од нападача очишћена.

Па како горди цар Наполеон не схвати одакле и од кога му дође овај пораз, нити се смири пред Богом, нити сломи гордост своју, то се Божји гњев према њему не утоли него га гоњаше и даље. И би цар Наполеон поражен у последњој битци својој, ухваћен и као сужањ послат на једно острво очајања у великом мору. Седам година проведе Наполеон на том острву као очајник, док се постепено гордост његова не смири и срце му не омекша. И поче Наполеон у смерности са дивљењем говорити о Христу Господу. (Цар Наполеон проживе седам година у сужањству и понижењу на пустом острву Свете Јелене. (Значајна паралела: и охоли цар вавилонски Навуходоносор беше изгнан између људи за седам година све док се не укроти и не призна моћ Бога Јединога Истинитога и да *Вишњи влада царством људским и даје га коме хоће Дан. 4*). Размишљајући много о свему што се збило с њим укроћени и понижени велики Наполеон записао је тада ове речи: „Ја знам људе и говорим Вам, да Исус није био само човек. Његова религија то је тајна, која проистиче из познавања људи, али таквога познавања, какво се не може назвати знањем човечјим

„Он је дошао у свет зато да открије законе Духа. Александар, Цезар, Карло Велики и ја — ми смо основали велика царства. Но на чему смо то ми основали те творевине нашега генија? На сили.

„Једини је Исус основао Своје царство на љубави, и ево чак и сада милиони су готови умрети за Њега.

„Ја ћу умрети кроз извесно време. Моје тело биће предано земљи и постаће храна црвима. Ето то је судба, која стоји пред великим Наполеоном. Како је неизмерна разлика између моје дубоке бедности и вечног царства Христовог, које се проповеда, велича и распростире по свој земљи!“ И не догоди му се никакво друго зло до смрти његове. Јер Господ га поштеди од других зала зато што беше извршио казну Његову над Европом и што беше изагнао охолост из срца свога. И сконча цар Наполеон мирно.

На педесет година после смрти овога великог Наполеона зарати Немачка на Француску. У то време владаше у Француској цар Наполеон III, који у многоме *чињаше што је зло пред Господом*. Јер се беше веома погордио, те у гордости својој презираше остале владаре у свету, и хоћаше свуда и свакоме наметнути своју вољу, мада немаше ни за собом победа ни под собом побеђених попут његовог великог претка и имењака. И кад он смишљаше да поведе рат против суседа својих, подиже се на њ Виљем I. цар немачки. А овај цар Виљем беше без гордости и без славољубља, и углавном не чињаше што је зло пред Господом. И удари цар немачки на цара француског и порази га. И војска француска би страшно потучена. А немачки цар уђе у Париз са својом војском, и диже онолики откуп од Француза колики он хтеде, и утврди мир какав он хтеде. Горди цар Наполеон би збачен с престола, па посрамљен и понижен бедно сконча живот свој.

Године 1885. би рат на Балкану између Срба и Бугара. Овај рат отпоче Милан краљ српски, који у то време беше отпао од вере у Бога и живљаше животом који у многоме беше на саблазан народу његову и због кога се он сам у доцнијим годинама кајао. Уз то још огреши се веома о цркву православну, јер одобри симоничне таксе у цркви и збаци закониту јерархију црквену. Поласкан би краљ српски од цара аустријског, коме не беше у рачуну да српски и бугарски народ, један по раси, вери и језику, живе у љубави. Занет нешто том лицемерном ласком а погорђен због својих успеха у ранијим ратовима против Турака и због своје тада добијене краљевске титуле, краљ српски зарати на Бугаре, честит и хришћански народ, који тек беше отпочео да кући своју кућу у слободи. Рат беше кратак али крвав. Па мада краљ српски имаше војску јачу и опремљенију од Бугара, он би поражен од војске бугарске.

Краљ енглески Едвард VII, интимни друг краља Милана, друг без мало у свему, и велики вођ светске масонерије, не беше много боље среће у рату против Бура у Африци. У томе рату цео свет у ствари стајаше са симпатијама на страни Бура. Нарочито Срби, који у бурском устанку гледаху рефлексе своје борбе за ослобођење у време Карађорђа и Милоша. Штампa српска писаше у корист сељака бурских. Неколике кафане и радње у Београду беху назване „Кригер" или „Трансвал". Рат Едвардов против Бура трајаше онолико година, колико месеци трајаше рат Миланов против Бугара. Краљу српском сломише гордост Бугари а краљу енглеском Бури.

Руско-јапански рат. Цар руски Николај II истина *чињаше што је право пред Господом*, али, као самодржавни цар не показа довољно ревности на сузбијању неверовања у Бога и покварености код великаша својих. Због греха великаша руских и руске такозване „интелигенције" пусти Бог Јапанце да зарате на Русију и да је победе у рату. Јер Јапанци не беху искварени, него се сви, у свима класама, држаху патријархалне строгости живота и дисциплине духа. А школовани Руси почеше се мешати са западним народима и усвојише од њих све грехе њихове, како интелектуалне (богоодрицање) тако и моралне (себичност, поквареност). За то попусти Бог да руска војска буде побеђена и на копну и на мору. Народи запада тада беху са симпатијама уз непријатеље руског народа. Поразу руском у том рату следоваше оно што је,

најчешће, горе од рата— револуција. Али ни изгубљени рат ни револуција не дејствоваше много да се руски великаши и руска интелигенција покаје и поврати ка Христу Богу и Његовом закону. У јесен 1912. године плану Балкански Рат. На једној страни беху три хришћанске државе а на другој Турска. И по броју становништва и по пространству турска царевина беше већа од све три балканске хришћанске државице, Уз то још Младотурци беху уложили огроман труд у току неколико година на реорганизацији и оружању турске војске. Али Младотурци *чињаху што је зло пред Господом* у томе што све уздање полагаху само у себе а у Бога ништа. Сувише прецењиваху себе и сувише потцењиваху улогу Божју у животу народа. Многи од њих беху атеисти, а многи индиферентни према вери у Бога. Каква разлика између фанатично побожних султана који освојише Балкан и ових њихових неверних епигона, који изгубише Балкан! Младотурци претрпеше у рату пораз за поразом. Њихови противници беху три краља хришћанска, краљ Петар, краљ Ђорђе, и краљ Фердинанд. Најпoboжњи од њих беше краљ Петар. Чим беше дошао на престо српски он отпоче зидати цркву Светог Ђорђа у Тополи. Он беше човек без позе и фразе, и не беше гордости у срцу његовом. Опрезан према похвалама пријатеља и трпељив према покудама непријатеља он се Бога бојаше и *чињаше што је право пред Господом*. Зато му дарова Бог многе сјајне победе у биткама против Турака 1912. године. У многоме сличан краљу Петру беше грчки краљ Ђорђе. Фердинанд пак беше лукав и охол. Он гледаше с презрењем на краља српског и јелинског. Храбри и честити бугарски народ, однео би у овоме рату и више победа, да му Фердинанд својим карактером није пред Богом сметао. 1913. године погорђени цар Фердинанд мучки удари на српску војску на Брегалници у време примирја с Турском. Сва Европа је мислила, да ће бугарски цар разбити и уништити српску војску. Али Господ над војскама, који гледа у срца људи, одлучи овај нови и изненадни рат у корист побожнога и скромнога краља Петра а на штету Фердинанда. И тако из Балканских Ратова изађоше као побеђени Младотурци и Фердинанд, а као победиоци краљ српски и краљ грчки. И то би по Божјем праведном суду а на супрот свима судовима и ишчекивањима синова човечјих и њихових кнежева у земљама захода сунчаного.

Из свега овога јасан је следећи наук:

1. Да и у модерно време, као и у времена древна, Господ над војскама — као Трећи и Невидљиви Ратник — одлучује сваки рат;
 2. Да и у модерним ратовима ко и у древним грешност народа или вођа народних према закону Божјем неминовно доноси пораз;
 3. Да и у модерним ратовима као и у древним праведност народа или вођа народних проузрокује победу;
- Да, речју, модерни ратови, као и древни, само се могу разумети и објаснити у библијској светлости.

СВЕТСКИ РАТ У СВЕТЛОСТИ БИБЛИЈСКОЈ

Постоје, генерале, потоци бола, постоје реке бола, постоје мора бола, али Светски Рат претстављао је океан бола људског. Бол је и сећати се тога океана, а како ли је тек било тонути у њему? Тај превелики бол почео је са једном казненом експедицијом.

Сети се, генерале мој, да су из хришћанске Европе пошле две знамените војне експедиције, забележене на листовима историје као казнене експедиције, и то обе у размаку времена свега од 17 година. Једна против Кине 1897-9. а друга против Србије 1914. године па на даље. Карактеристично је, да је у оба случаја погибија по два лица узета као претекст рата. Два немачка мисионара погинуше у Кини 1897. године, и немачки цар направи због тога читаву узбуну у Европи, и побуди европске Велике Силе на једну казнену експедицију против „Жуте Опасности“. Кина је тада лежала у још незалеченим ранама од тек докончаног рата са Јапаном.

Европске Силе, дакле, ударе на њу, и свака узме оно што хтедне, или, тачније рећи: како се међу собом с муком погодише. Због те европске вапијуће неправде букне Боксерски Устанак 1900. године са геслом: Кина за Кинезе! Тај устанак Европљани угуше у крви с великом суровошћу и још већом пљачком. У тој казненој експедицији нико уствари није ни мислио да освећује два погинула мисионара, него се мислило на захват земље, на стратегију, на превласт, на трговину и на плен из онога тада још препуног мајдана блага, што се зове Кином. (Европске силе одавно зачињавају Кину, и Кина ће им несумњиво одједном све вратити. Може се рећи, да су Европске Силе, појединачно или удружено биле од 1839. год. у непрестаном рату са Кином. Најпре је Енглеска водила „Опијумски Рат“. Њој се придружила Француска 1858. год. А придружила јој се опет због погибије једног мисионара, у овом случају Француза. Наравно, смрт мисионара и овде је само претекст, а главно је захват земље, превласт, трговина и плен. Као да хришћанским мисионарима није дужност — и радост — да гину за Христа, него их тобож треба светити! Нације чији мисионари дају крв своју за Христа треба томе да се радују и тиме поносе а не да воде рат. Мисија хришћанска и није успела у Кини баш због тога што се она водила и води под заштитом дипломатије и бајонета. Из Европе се прети осветом за смрт мисионара, осветом која се, као што недавна прошлост показује, и извршује у најбезочнијем облику). Гле, једва ко и у самој Немачкој да памти имена оних мисионара, због којих се Европа толиким злочиним и крвљу упрљала онда.

Друга казнена експедиција, још злогласнија, била је против Србије. У Сарајеву 1914. год. погинуше две кнежевске личности, принц Фердинанд Аустријски и његова супруга. У овом случају, дакле, два политичка мисионара. Убио их је један младић, који је доцније изјавио на суду, да сумња у биће Бога. Овај догађај узме цар аустријски, подржан царем немачким, за претекст једне казнене експедиције против Србије, једне малене државе, која се држала Гледстонова начела; „Балкан Балканцима“. И тиме се отворио велики светски рат, чијег тока, свршетка и последица ми смо још живи сведоци. Као и у оним случајевима с мисионарима у Кини, тако и овде казнена експедиција није смишљена толико ради освете погинулог принца и принцезе колико ради захвата земље балканске, ради власти, ради стратегије, трговине и плена, и то све у вези са још даљим грабежним плановима у ближој и даљој Азији. На почетку Светског Рата Европа стајаше као град, чији грађани беху полили своје куће петролеумом, неко више неко мање. Један младић у Сарајеву баци огањ на тај петролеум, и пожар букну. Је ли он проузроковао Светски Рат? Безумно је то помислити. Он је, ако хоћете, дао један сигнал. Зар велики хришћански цареви и државници да слепо следују сигналу једног недоука? Где је онда мудрост царска, и где утанчана наука државничка? Но онај младић није дао ни сигнал за рат. Његово дело, ма колико грозно и одвратно, узето је само за повод рату. А рат су проузроковали они, који су још пре тога злочина били полили своје домове петролеумом. То јест: европске државе биле су спремне за рат, нека више нека мање, а узроци за рат — као и за нервозне припреме за рат скривали су се у јавним гресима европских народа, споља и изнутра. Споља — у тиранисању и пљачкању других народа по свету, нарочито по Азији, Африци и острвина, и у међусобној мржњи, зависти и трвењу; а унутра — у богоборству, охолости човека према човеку, и неморалу. Једном речју, у безочном презирању и гажењу закона Христова, на који се крштена Европа заклела и примила га с почетка као основ своје животу и својој култури. То је велики и страшни узрок великом и страшном рату.

Погледајмо сад, како је ко прошао у Светском рату. Једна је држава изгубила и рат и себе. То је Аустријска царевина. Друге су изгубиле само рат и нешто од свога имања. То су Немачка, Турска и Бугарска. Треће се отказале рата и прешле на револуцију. То је Русија. Четврте су најпре губиле, но на крају добиле. То су Енглеска, Француска, Италија, Белгија, Румунија и Србија. Пете су добиле, може се рећи, без губљења. То су Јапан и Америка. Шесте су углавном

мировале у време рата а ратовале и губиле после рата. То је Грчка. Седме су мировале за време рата, а после рата отвориле кржаве револуције. То су Кина и Авганистан, најзад и Шпанија.

Посмотримо сад у светлости библијској оно што је најважније — зашто се коме у рату догодило оно што му се догодило.

У почетку рата Аустрија имаше нешто успеха према Србији и Италији. А ти успеси имају се захвалити оној маси побожног народа у Аустроугарској, тежачког и радничког, који се искрено држаше вере у Христа Господа и који могаше да без икаква стида клечи пред Распећем Христовим. Као што је речено да за време цара Ровоама, *који чињаше што је зло, ипак још бјеше добра у Јуди*. И у Аустроугарској *монархији још бјеше добра*, а носилац тога добра пред Свевишњим беше велика маса побожна народа. Али на крају крајева царевина аустријска би побеђена и разорена, и изгуби два цара и многу властелу. А ово се догоди због непокајаних великаша и магната аустријских, који дефинитивно *чињаху што је зло пред Господом* како у политичком тако и у личном животу.

Немачка у почетку нагло побеђиваше и задобијаше. Она покори целу Белгију, велики део Француске, део Русије, целу Србију и део Румуније. А то би због онога *добра што још бјеше у Немачкој* код побожних и честитих Немаца. Али на крају крајева Немачка би побеђена, и изгуби све своје колоније, сву флоту, две три провинције и огромно благо материјално. А ово се догоди због цара немачког, који, мада формално проповедаше Христа по црквама, ипак *учини што је зло пред Господом*, јер веома учвели и оштети Кинезе, и јер се погорди силом својом па хтеде покорити цео свет, заборављајући неуспехе у томе Александра и Цезара, Могула и Тимура, Калифа и Бонапарте. И учини грех што вођаше рат у име културе немачке а не у име закона Божјег. Уз царев грех беху и греси многих његових научника и државника, који истицаху силу као врховно право народа над народом, и бејаху христорборци и безбожници. Зато Немачка би у рату поражена и осиромашена.

Бугарска, савезник Аустрије, и Турска, савезник Немачке, имаше на почетку успеха у рату, она против Србије, ова против Енглеске. А то би због добротe и поштења народа бугарског, и због јаке вере у Бога народа турског. Али на крају обе ове савезнице Централне Европе претрпеше страشان пораз, и не само не би им дато, да задрже ишта од захваћених земаља, него изгубише много и од свога предратног поседа. А ово би због цара бугарског и његових великаша као и због вођа турског народа, који *чињаху што је зло пред Господом*.

Енглеска кроз све време рата имаше страшне губитке. Цвет њене омладине изгибе. Богатство се њено источи. А то би због многих увреда нанетих Христу од њених учених људи; због њених неправедних трговаца у Индији и Китају; због претпостављала интереса трговачких интересима верскоморалним по колонијама; због грехова њене капиталистичке олигархије. *Све то беше зло пред Господом*. И због тога Енглеска много и за дуго губљаше у рату. Но на крају Енглеска задоби победу. А ово би због смерности њенога краља, због велике побожности и праведности живота огромног броја њенога народа, који у страху Божјем живљаше од свога свакодневног труда; и још због строгог поштовања недеље; као и због великог покајања у време рата, које се проповедало по целој земљи енглеској, још и због превеликог милосрђа енглеског наспрам страдалих малих народа; најзад и због правде неких њених савезника.

Француска имаше велике поразе и губитке за дуго време. А то би због одречења од Христа многих њених масонских великаша, и због лицемерства њених партизанских вођа народних. Много их беше у Француској што *чињаху што је зло пред Господом*, како с поља у колонијама тако унутра у међусобним пословима. Среброљубље, тврдичлук, атеизам и неморал — ова зла беху се много распрострла по земљи француској, и она служажу на саблазан многим мањим и неискуснијим народима. Али *још бјеше добра у Јуди*. То јест беше много истински побожна и христоверна народа у француској, нарочито у многобројном сталезу земљорадничком. Беше много молитвености и покајаности у време рата. Побојну народну душу имаше и француски

фелдмаршал Фош. А кад завапи народ француски к Богу, заједно са својим великим фелдмаршалом, Бог се смилова и даде француској победу. Благодарећи свему томе, као и благодарећи правди Србије, савезнице Француске, ова изађе из рата као победилац.

Белгија беше одмах прегажена и окупирана од Немаца. И трпеше Белгијанци много и горко под завојевачима од почетка до краја рата. А ово би због тога што Белгијанци *чињаху што је зло пред Господом*, у односу према простом и примитивном народу у Конгу, и то кроз године и године; због дубоке партијске међусобне мржње и због неморала, па најзад и због тога што белгијански индустријалци беху најистакнутији у фабриковању оружја и оружању народа за рат. Али на крају Белгија доби слободу, и поврати себи све земље које поседоваше пре рата уз огромну оштету од побеђених. А ово би због тога што *још бјеше добра у Јуди*, тј. што у Белгији имаше и добра народа, који се у време рата кајаше и Богу за помоћ вапијаше. Благодарећи томе као и праведном Вилсону и Србији, и Белгија би од Бога увршћена у победиоце. Русија имаше у почетку рата велике успехе према Немачкој и према Аустрији. А то због добре душе цара руског и због већине Христољубивог народа руског, који *чињаху што је право пред Господом* и који ступи у рат не због грабежи него ради одбране нападнуге Србије. По том Русија поче губити и изгуби много. А ово би због безакоња интелигенције руске, која *чињаху што је зло пред Господом*. Најзад Русија се отказала рата, и њена интелигенција оде да се сама међу собом обрачунава огњем и мачем. И тако Русија, која се огреши о Кину и узе удела у неправди европској према Кини, би прва кажњена од Бога преко Јапанаца у руско-јапанском рату; а у Светском Рату она би тешко кажњена од Бога зато што њена интелигенција узе удела у европском мирнодопском Христорбству. Њу Бог казни и пре свију и жешће од свију због тога што она беше главна Христоносна и најхришћанскија држава на земљи. Она беше најјача тврђава Христова у свету са мисијом да христијанизира пагански свет. Нови Израил! Али речено је: *кога Бог највише љуби онога највише кара* (Јевр. 12, 5).

Два стара народа, Италијани и Грци, поред осталих грехова, уперених против вере у Христа Бога и против закона Христовог, још изневерише своје савезнике, Италија Немачку а Грчка Србију. Због тога Италија би побеђена безмало у свима значајнијим биткама за време рата, а Грчка после Светског Рата у бојевима с Турцима у Малој Азији. Но Италија благодарећи савезницима а Грчка једном делу народа лојалног Србији, своме савезнику, оне обе беху увршћене у групу народа победилаца.

Румунија уђе у рат доцкан, и то с рачуном на добит а не због правде и славе Божје. Зато одмах би тучена и поражена од непријатеља, који јој и престоницу заузе. Ово би због порочности и лакомисленог живота њених богатих бојара, који *чињаху што је зло пред Господом*. Но на крају Румунија се уврсти у победиоце, и доби, и то много земље доби. А то све благодарећи њеном страдалном и трудољубивом народу и правди њенога савезника Србије. Србија, најзад, у првој години рата добијаше и губљаше наизменично. По том изгуби сву земљу своју, огромну војску и материјал, и потону у беспримерно страдање, које трајаше пуне три године. А ово би због греха које почини интелигенција српска, затрована љутим партизанством и међусобном мржњом. И би ово и због самога народа, у коме се беше одомаћила крађа, кривоклетство, свађа, псовка, непоштовање родитеља, непоштовање брака и непоштовање недеље, што све беше *зло пред Богом*. Наро чито ово би због охолости и незахвалности Богу после победе у 1912. и 1913. години. Али на крају рата Србија однесе сјајне победе, и поврати све своје земље, и ослободи и уједини сву браћу своју. А ово би прво због народног исповедања грехова својих предратних, због дубоког покајања и смирења пред Богом и вапијања ка Богу за помоћ, и друго, због праведности и побожности краља српског и све четири велике војводе српске, који *чињаху што је право пред Господом*. Јер стојећи на фронтима планинским, или робујући под завојевачем, или скотски живећи интернирани по оборима, у земљама

непријатељским, народ српски преброја све своје грехе почињене у прошлости, покаја се горко, и завапи Богу палећи свеће пред светитељима Божјим, својим крсним славама.

Не чудите се што ја овде спомињем и правду неких савезника као доприноси узрок победе. Више је, мислим, Вилсон помогао савезнике својом правдом него златом и челиком. И више је Србија помогла Француску него Француска Србију. А да због правде једнога савезника пред Богом добија и други мање праведан савезник, о томе читамо у Светоме писму Божјем. Када незнабожни цар израиљски Јорам дође заједно с јудејским богобојажљивим царем Јосафатом пророку Јелисеју, да од овога чује какав ће бити исход њиховог заједничког рата против Моаваца, рече му осорно пророк Божји: *Шта је мени до тебе? Иди ка пророцима оца својега и матере своје* (тј. ка својим лажним пророцима). Па онда додаде: *Тако да је жив Господ над војскама, да не гледам на Јосафата цара Јудина, не бих марио за те, нити бих те погледао*. Но због праведног Јосафата прорече пророк обојици савезника победу над непријатељем, што се и догоди.

Најзад, скрећем Вам пажњу, генерале, на библијско искуство и тврђење, да бој и оружје не помаже ништа, ако је при том одсутна правда Божја. Јер одсутна правда Божја код једне ратујуће стране неминовно повлачи собом и одсуство Божје помоћи у рату и, следствено, пораз без икаква обзира на многољудство и оружаност. То је тврђење и искуство библијско. Примените то на ратујуће стране у Светском Рату, и задивићете се, како се дословце све догодило онако како је типично описано у Библији. Нем чка, са својим савезницима (Аустријом, Младо-турском и Бугарском) била је најспремнија за рат у сваком погледу. Савезници, на другој страни, били су или полуспремни или сасвим неспремни. О Светскоме Рату (Weltkrieg) озбиљно се говорило, и књиге се писале на деценију или две пре рата само у Немачкој. У другим земљама о томе се говорило или са шалом или са полубиљом, или пак као о нечем далеком од нас од прилике као што се пре сто година говорило и писало о летећим машинама. У Немачкој деценијама се борио дух Ничеа са духом Маркса, а оба ова духа борила су се против Христа. Дух Ничеа преовладао је у предводећим круговима у смислу — тако да кажемо — Националног Ничеанизма. Побеђени дух Маркса прешао је на мекшу карактером интелигенцију руску. Дворски кругови у Немачкој, великаши, генерали, државници и државни философи, па чак и многи теолози и сва омладина, били су запојени духом тог Националног Ничеанизма, који се кратко и Јасно изразио у речима као: Deutschland, Deutschland! uber alles, или Macht ist Recht. А дух Ничеанизма, било индивидуалног или националног значи рат. И духом ратним, дакле, Немачка је била оружанија од васцелог осталог света. Уз то она је и бројем и оружјем била далеко надмоћнија од непријатеља, с којима се прво сукобила. Па зашто их није победила? Зашто није војска Кајзерова ушла у Париз? Пред своју смрт генерал Фош открио је ту тајну. Он је изјавио, да би Немачка несумњиво победила и заузела Париз само да није учинила једну крупну тактичну погрешку, наиме „што је своје десно крило ослабила пребацивши један део војске на лево“. Десним крилом наиме заокружавала је немачка војска Париз, и Париз се почео евакуисати. Али изненадно, из неког непојамног страха и сасвим погрешног рачуна, наступање десног крила је обустављено и од њега је узет један део војске и пребачен на лево крило. То је успорило немачку ратну акцију, то је дало времена Енглеској и осталима, и то је, по мишљењу славнога Фоша, одлучан фактор у дефинитивном поразу немачке војске. Наравно, кога Бог хоће да казни, прво му узме памет, и улије у њега страх. Узме му памет, улије у њега страх, и тако га збуни и порази.

Аустрија је имала и оружанију и многобројнију и спремнију и одморнију војску на Руднику него Србија, па је не само претрпела пораз, него поготову и уништење те своје војске. Италија је имала већу и спремнију војску на Пијави, па је претрпела пораз. Румунија доцкан ушавши у рат, имала је и одморнију и многобројнију војску, па је ипак та војска била сломљена мањом и

исцрпљеном војском Макензеновом. Српска војска јурнула је 1918. год. против веће силе немачко-бугарске, па је пробила и победила.

Јасно је као сунце, генерале, да је у Светском Рату свака зараћена страна час губила, час добијала не због броја војске и количине оружја него због нечега невидљивог, неопипљивог, библијског. Свака држава имала је своје бреме грехова, због којих је требала да трпи муке и поразе. И свака је имала неку правоту пред Свевишњим Богом, због које јој је Праведни Судија плаћао неком победом, било моменталном било дефинитивном. Сваки рат па и Светски био је расплата Божја са људима и народима. На најосетљивијим и најфинијим теразијама, на којима се мере не само дела него душе, мисли и осећаји људи, одмерила је Вечна Правда и дала свакоме оно што је заслуживао.

Из овог сумарног прегледа прошлог Великог Рата јасан је следећи наук:

1. Да је Светски Рат проузрокован богоотступништвом, охолошћу и безакоњима хришћанских народа у Европи;
2. Да је тај рат изазван христорборним гресима или целих народа или народних вођа;
3. Да су се у Светском Рату јасно стекли сви библијски ратни мотиви;
4. Да је онај Трећи, Невидљиви, Свеодлучујући фактор, утерао у лаж све људске планове и сва предвиђања, посрамио наду у број, оружје и културу, и поделио победе и поразе по савршеној правди, тј. по величини вере, и покајања и вапијања к Њему сваке ратне стране.

КАКВИ СУ, ДАКЛЕ, УЗРОЦИ БУДУЋЕГ РАТА?

Пошто смо прелистали све листове Свете Књиге, на којима је исписана једина тачна философија рата, и пошто смо у светлости те Свете Књиге сагледали лице и наличје неколиких модерних ратова, сада тек, генерале, може се одговорити на Ваше питање: какви су узроци будућег рата?

Од квалитета нашега мира зависи да ли ће рата бити или не бити. Кад би наш живот у миру био богоугодан, до рата извесно не би ни дошло. О кам' да је тако! Безбожан мир је колевка рата. Бацили рата у миру се размножавају и расту, па кад се размноже и порасту, онда је рат неизбежан. Хтели то људи у том тренутку или не. Ја нећу прорицати, да ће се будући рат отворити убиством неког мисионара или конзула, или злоковарним потопљењем неке комшијске лађе, или ма каквим атентатом на личност и имовину једнога народа. Може се рат и тим догађајима отворити, може и другим. Но нас то не интересује. То ни мало није важно, кад се говори о узроцима једнога рата. То су само поводи или сигнали за рат, који је претходно у миру дуго времена њихан и одњихан.

Узроци будућег рата наслеђени су већ од прошлог рата. Они су се почели гомилати још од прошле конференције мира. На ту конференцију биле су позване многе зараћене стране, Само на њу није позван, *ни молитвом ни благодарењем*, онај Трећи Свевидећи и Пресудни фактор, без Кога нити се побеђује, нити се бива побеђено. (Зна се једино за Председника Вилсона, да је он за време конференције мира држао Свето писмо пред собом, и да је с времена на време обарао главу и у себи се молио Богу). И конференција је радила врло мучно и натегнуто. За време ратних невоља Бог се и спомињао и у помоћ призивао. Али чим је рат обустављен, људи су удаљили Бога од својих послова. Зато се на тој конференцији мира мање говорило о миру него ли о ратној оштини. Није било благослова Божјег, и због тога је створен један неблагословен мир у свету. Јер како би се могао назвати благословеним један мир, који је од света направио фабрику рата и који се свим својим силама и благом ставио у неуморну службу будућег рата? Савезници су диктирали услове мира и поделили су блага побеђених како су хтели. Да ли су се користили тим благом? Забрањили су побеђеним да држе војску и да се оружају, а себи су то

дозволили. Зашто и сами себи нису то забранили? Нису предвиђали, да су том одлуком ставили и сами себе у ред побеђених. Јер колико су блага извукли од побеђених, нису ли толико до данас издали — или неће ли то сутра издати — на своје умножење војске и на нове ратне припреме? Неблагодарно благо! Највећа је срећа побеђених народа баш у томе што су им везане руке да троше на војску и на оружје за будући рат. Они не треба да жале што своје злато дају „победницима“. Боље и да га поклањају својим суседима него да га бацају у уста Марсу. Највећа је пак несрећа Савезника, што су узето благо непријатељско окренули на ратне циљеве. Да говорим људским језиком: то је освета онога Трећег, који није ни у каквој форми позван на конференцију мира. То и значи радити један посао без благослова Божјег. И то значи поново поливати петролеумом град тек што се пожар утулио.

Међу свима узроцима рата будућег, као и ратова прошлих, основни је и главни узрок безбоштво или одпадништво од Бога Јединога и Живога. *Нема мира безбожницима вели Господ* (Иса. 48, 22). Многи Хришћани у Европи и Америци, који су у време рата журно хитали у цркву и пре почетка богослужења, само да би ухватили место, почели су после рата хладнети према вери и отпадати од вере у Бога. Кад их опоменете, они иронично одговарају, како је вера постала ствар несавремена! Како то? Зар може бити реч о савремености или несавремености стварности? А Бог је највиша стварност над свим оним што се уопште именује стварношћу. Како то, да вера у Бога, која је била жива и неопходна веза са стварношћу пре десет година, сада постане несавремена! Неверовање у Бога значи веровање у нестварност, у шимере. Према званичним пописима број безвераца у Чешкој нарастао је у време мира на преко милион. То јест: сваки десети човек безверац је у отаџбини побожнога Јана Хуса! Ми ово констатујемо са болом а не са задовољством. Но болест безверства није никакав монопол само Чешке. Та болест разгриза и дух Француске и Италије и Немачке, па у новије време и Русије. Безверство је више или мање ухватило корена у свима државама Европе и Америке, нарочито по варошима, где се више гледају и виде дела људска него дела Божја. А каква судба чека један народ с многим безверницима читамо јасно у Светом писму Божјем. *Нема мира безбожницима*, — ето то им је судба; то им је писано. Рат им је, дакле, писан, за безбоштво. И они неће никад моћи избећи рат, ако претходно не избегну безбожштво. Јер безверник самим тим што је безверник чини оно што је зло пред Господом. Безверство је увреда Творца и Сведржитеља света; презреље и поновно распињање Христа Господа, у чије су име хришћански народи крштени и крштењем положили Њему заклетву на верност. Свака пак увреда Бога, ако се брзо не покаје, доноси беду, као: сушу, поплаву, болест, неред, назадак у свему, и рат као круну свих беда. Ово није сујеверје сељачког народа него факат потврђен искуством, и библијским и свагдашњим.

Пођимо сад даље. Безбоштву или безверству неизоставно следује идолопоклонство. Јер чим човек одрекне Бога он попуњава празнину душе нечим другим, чему се клања као највишој стварности или највишој вредности. Једнину Божју богоотпадник замењује множином идола. Никад се ни један идолопоклоник није клањао само једном идолу. Са идолопоклонством иде упоредо и хаотичност душе људске, док вера у једнога Бога уноси у душу класичну једноставност, јасност и опредељеност. Колико се човек може разабрати у садашњој духовној хаотичности великог мноштва школованих Европљана и Американаца, и уколико се могу пребројати њихове најтеже ране, они за сада имају пет главних идола, којима одају ништа мање него божанску част.

Прво, материја као идол;

Друго, лично *ја* (его) као идол;

Треће, нација као идол;

Четврто, империја као идол;

Пето, култура као идол.

Почнимо редом. И ако се говори и пише, да је философски материјализам, који је тровао дух Европе кроз цео XIX век, мртав, ипак је јасно, да је иза њега и под утицајем његовим преостао практични материјализам. Наказнога родитеља још наказније чедо! Материја као циљ стремљења и трудова људских постала је за многобројне Европљане и Американце нешто што се по себи разуме, било то материја у виду земље, или новца, или ствари, или задовољства од свега тога. Поседовати множину материје — није ли то обичан послератни бес хришћанских народа на оба бела континента? Безгранична жеђ људи за материјом и за уживањем у материји може се по јачини својој сравнити једино са безграничном жеђи правих Хришћана за Богом и духовним задовољством које је од Бога. Но они који су изгубили укус и вид за Бога осуђени су да се клањају материји као идолу и то свом силом, свом мишљу и свим срцем. Па како исте материјалне предмете желе многи, то се неминовно ствара међу људима завист, злоба, мржња, трење и борба. А то су све ратни бацили, који кад се још више умноже морају довести до запалења организма, то јест до ратног пожара.

Империја као идол обузела је маште не само великих но и малих народа и људи. Империјализам значи: заграбити туђу земљу ради власти, трговине, стратегије, ради материје. Као што је легендарни Зевс родио Плутона, тако је материјализам европски родио империјализам европски. И заиста, оно што је Зевс међу идолопоклоничким божанствима, материјализам је међу савременим идолима. Па како је жеђ многих народа за империјом безгранична а земаљска планета ограничена, није чудо што се код народа ствара међусобна завист, злоба, мржња, трење и борба. А то су, као што рекосмо, бацили који неизбежно воде ратном пожару.

Нација као идол искључује Бога, као што сви идоли искључују Бога. Ми се често сретамо с атеистима као најбешњим националистима. Савремени национализам увек је готов да пређе у империјализам, и вазда је нераздвојан од материјализма. У својој изнакарађеној форми он не значи толико љубав према своме народу — што би било савршено природно — колико охолу мржњу према суседним народима, што је, наравно, одвратно пред Оним, који је створио све народе.

Лично ја, као идол готово је свуда присутно међу белим људима. Оно је заменило Бога, како код оних који много желе и много имају, тако и код оних, који исто толико желе а имају мало или нимало. Стављајући своју личност у центар ствари место личности Божје, људи, наравно, траже свак за свога идола храм и поклонице, и много злата и сребра — тј. материје — да га држе у блеску божанском. Ова врста идолопоклонства најјаче је дошла до израза у партијским борбама европске интелигенције, у борбама за првенство, власт и богатство. Особине овога идола јесу: охолост, самољубље и нескрупулзност. Па како се у бесу ове борбе игнорише Бог и закон Божји, то је рат једино моћно средство отрежњења.

Култура као идол спада у наше дане међу најслеппље идоле. Одбацивши Бога, који је једини надахнитељ и проузроковач племените културе и душа и тела, безверници су почели обожавати своја сопствена дела и направе, које они називају једном речју — култура. А обожавати људска дела најмрскија је ствар пред Богом. Јер Бог је Својим законом строго забранио људима да обожавају и Његова дела и твари, од којих и најнезнатнија савршенија је од најсавршеније културе људске. Па како је култура стављена у зависност од осталих поменутих идола, нарочито материје, то и она моћно служи култури ратних бацила, који пре или после изазивају ратно запаљење.

Од ових пет идола два се могу назвати будаластим а три лицемерним. Будаласте су национализам и култура, јер многи вичу и себе објављују; а лицемерни су материјализам, империјализам и егоизам, јер се прикривају и лажу представљајући се под другим именима. Сви ови идоли могли би се назвати језиком Достојевскога — беси.

Наравно, све ово петоро биле су некад праве вредности, и могле би то опет бити. Оне су онда праве вредности, када су обасјане вером у Бога, Јединога и Живога, и када стоје под законом Божјим; једном речју, када су апсолутно подређене Богу, и служе на славу имена Божјег. Материја је од Бога, и дата је људима да им служи а не да господари душама њиховим. Империју Бог даје извесним даровитим народима, да као јачи брат послуже слабијим и мање даровитим народима, као јачи брат слабијем брату. Нација је једно ограничено но изванредно лепо и правилно попреште службе Богу и људима. Лично *ја* то јест разумну душу, даровао је Бог сваком човеку, да га службом и љубављу уздигне до сличности са Њим, створитељем својим. Културу Бог инспирише, да би кроз њу људске душе изразиле своје господарство над материјалним светом и своју потчињеност и службу Богу. Све петоро ово добија ангелски образ кроз службу и љубав, како је Христос Господ уредио и наредио. Но као што се богоотпали серафим, негда звани Луцифер, претворио моментално у ђавола, тако су и свих ових пет вредности, одвојивши се од Бога, постале идоли и беси.

Запазите сад како релативна засићеност ових пет идола доводи људе до лености, кварежи, трулежи, одвратности од свега, блесавости и самоубиства (као и пред крај римске царевине); како пак њихова незасићеност доводи људе до крајњег огорчења, зависти, роптања, безобзирности, насиља сваке врсте, и опет, самоубиства. У оба случаја сви идоли дишу мржњом и презрењем кроткога и благога Христа Господа, и следствено воде људе рату.

Да не улазимо у набрајање свију тешких рана, отворених на организму Европе и Америке од овог петоструког идолопоклонства, јер би понављали оно што се из дана у дан понавља у рубрици злочина и злочина, као и у другим рубрикама, које би се могле огласити: игнорисање Христа и Његовог закона. Јасно је из до сад реченога, да су хришћански народи, који су били у духовном браку са Христом, постали вероломни и предали се ниским везама са ништавилима, са прахом, пепелом и сенкама. А свака вероломница не живи ли у непрекидном страху, и у бризи како да одбрани и осигура свој живот? То је слика, и то је плод савременог идолопоклонства — страх, и због страха крајњи егоизам, грчевито припијање уз материју и грабљење материје. А пошто се о једне исте материјалне ствари многи боре, то је неизбежан судар и — рат.

Ви примећујете, да ја говорим само о народима хришћанским? Не без разлога, генерале. Они су водили прошли Светски рат, они припремају и нови рат. За последњих сто и педесет година, откако је отпочело христорство у Европи, европски народи више су ратова водили, далеко више, него сав остали свет укупно. То је шиба Божја, да би се неразумни уразумили. Али се неразумни нису уразумили. Они срљају све ниже и ниже, у пропаст. Они, које је Бог изабрао да буду со и светлост свету, обљутавили су и потамнели. Мада се они још хвастају, да су со и светлост, нико им то у свету не верује. Ни Индија, ни Кина, ни Африка не сматрају више беле људе сољу и светлошћу но, на жалост, бљутавошћу и тамом.

Из свега овога јасан је наук:

1. Да су узроци будућег рата у богоотпадништву и идолопоклонству хришћанских народа или њихових старешина;
2. Да су ти узроци истоветни са узроцима ратова, од којих је Израил — негдашња со и светлост света — страдао и због којих је коначно и пропао;
3. Да, ако се ови узроци брзо не отклоне покајањем и повраћањем ка Христу, скори низ ратова, који ће наступити, значиће не само рат него и пропаст народа хришћанских — али не и Хришћанства.

КО ЋЕ ПОБЕДИТИ У БУДУЋЕМ РАТУ?

Неће победити ни културнији ни многобројнији нити оружанији. Ако је, генерале, ишта јасно из ратног искуства света, јасно је то. Ово је јасно не само из библијских ратова него и из ратова модерних. Уствари нема разлике између ратова библијских и „небиблијских”. Сви су ратови од почетка до краја историје библијски, то јест сви стоје под живом и активном и свемоћном контролом онога Трећега, Невидљивога, Свеодлучујућег; сви произилазе било из греха обе зараћене стране или једне од њих; у свима њима влада библијска узрочност, и сви се свршавају онако како то вечна и непогрешна Правда досуди. Стара Индија била је културнија од Акбарових хорди, па је подлегла. Културнији је био Рим од Гензериха и Атиле, па је био побеђен. Стара Византија била је куд и камо културнија од Турака, па је изгубила. И Шпанија је била културнија од Мавара, па је пала. Културнија је била Енглеска од Америке, па је пре пет четврти столећа била поражена. Културнија је била (у европском смислу) у наше дане Аустрија од Србије, па је пропала. Многобројнију је војску Русија имала од Јапана, па је изгубила руско-јапански рат. Оружанија је била Немачка од Француске у Светскоме Рату, па је устукнула од Париза, застала и најзад се предала.

Кад би бели људи још имали здрав и непомућен расудак, они би увидели из искуства народа, да су људи господари само узрока али никако и исхода ратова. Када људи нагомилају узроке рата, онда Бог попушта рат и одлучује исход рата. *Ниједан од врабаца не може пасти на земљу без оца вашег, рекао је Спаситељ; и још је додао: вама је и коса сва на глави пребројана* (Матеј, 10, 20-30). Па кад ни један врабац не може пасти без Божје воље, како може пасти један народ или један човек у рату? И кад су власи наше на глави избројане, како да Бог није избројао све створене људе? А створитељ људи не броји људе колико само да зна број њихов, без обзира ко ће и како тај број смањити или повећати, него Његово знање броја свих људи означава истовремено и Његово решавање судбе свакога човека.

Пре свега, дакле, може се с поузданошћу рећи, да ће победити она страна, којој Божја воља буде доделила победу. А којој страни Божја воља додељује победу, то је јасно из Светог писма Божјег, јасно из досадашњег излагања нашег, јасно из свих ратова кроз сву историју људску, само, ако се ти ратови читају у светлости библијској. Кратко речено: Божја воља доделиће победу оној страни, која буде имала најјаснију и најтврђу веру у Бога, и која се буде најозбиљније држала закона Божјега. Богоотпадан и незакон народ изгубиће рат, па ма га било као листа на гори. Богоотпадним и незаконим вођама једног народа неће помоћи ни памет ни рачуница, ни војска, ни култура, ни оружје, ни дипломатске мреже, ни лепоречивост, нити ишта у свету материјалном. Народ пак који се, заједно са својим вођама, буде држао Христа Бога (ми увек још говоримо о народима хришћанским) биће, или од рата поштеђен, или ће из рата изаћи победоносан, савршено без обзира на његов број, културу и оружје.

Ви ме питате, генерале, који је такав народ у Европи или Америци?

Међу малим народима пре Рата, нарочито међу поробљеним и страдалним сељачким народима, још се и могао наћи такав народ. Но не видите ли, како се народи после Рата почели у злу изједначавати? Безверје и модерно идолопоклонство почело се од великих белих народа разливати као огњена река на све четири стране света и продирати не само у патријархалне и мале беле народе него и у Азију и Африку и на сва позната и окупирана острва. „Култура мајмуна и смрадних гасова”, тако названа од репрезентативних мислилаца азијских, и до сада толико омрзнута и исмејана од народа других култура, сада се усваја и од ових. Зашто народи осталих, несебичнијих и мирољубивијих култура, примају европско-американску културу, кад је мрзе и исмевају? Из оног истог разлога, генерале, из кога је Давид немајући свога мача истргао мач Голијатов и посекао Голијата. Народи неевропске културе почели су се ужурбаном оружати културом европском зато, да би се могли бранити од Европе, и да би јој — што они искрено желе — у даној прилици могли њеним сопственим оружјем одсећи главу. Кроз колико су год својих великих синова до сада проговорили Индија, Јапан, Кина и Египат, толико је пало

одлучних осуда европске културе. Зашто онда ти народи тако журно усвајају ратоборну културу европску, опет се питамо? Да се боре против Европе; да се освете Европи. То је једини одговор. Наравно, они се варају кад мисле, да је европска култура већа гаранција за победу у борби него ли њихова сопствена култура. Јер мислећи тако они заборављају — ако су то уопште знали — да не побеђује култура, ни ова ни она, него истина и правда. И они не узимају у рачун онога Трећег, Невидљивог, Свеодлучујућег. Добро, шта ће бити, ако се они европеизирају у свему и рецимо, победе Европу? Неће ли у том случају само нестати с ове планете једне мале Европе, а остати једна већа? Шта су они тиме добили? Ја мислим, изгубили су а нису добили. Но, ко може сада уразумити нашу браћу Азијате, и убедити их, да је за њих боље трпети тиранију Европе него ли самим постати тиранима? Како ће они послушати нашу реч, кад пренебрегавају да чују истоветну реч по овој ствари, од својих рођених духовних и моралних законодаваца Кришне, Буде, Конфучија и Лаоцеа?

Ми сад узимамо овде у рачун и Азију због тога, што Бог може евентуално њу узети у рачун при додељивању будуће победе. Јасније речено: ако Бог не буде нашао ниједан народ у Европи и Америци који би био достојан победе (у рату међу белим народима), Он ће дозвати један или више народа из Азије, и дати њима победу. Сетите се опет Библије. Кад је Јудеја грешила, Израил је ударао на њу и побеђивао. Када је Израил грешо, Јудеја је ударала на њ и побеђивала га. А када су се обе ове државе удаљиле подједнако од Бога, Јединога и Живога, и погрузиле се у идолопоклонство, онда је Бог дозвоа из даљине асирског цара Салманасара и вавилонског цара Навуходоносора — *слугу својега Навуходоносора* — и дао им у руке оба царства јеврејска. Досадашњи међусобни однос европских народа био је врло сличан односу међу Јудејом и Израилем. Час је ова држава односила победу над оном, час она над овом, док у последњем Рату није дошло дотле, да се управо не зна, ко је од великих држава истински побеђен а ко истински победилац. Још највише личе на победиоце најмање државе: Србија, Румунија, Чешка и Пољска. То јест, ослобођено робље највише личи на победиоца. Али како је и ово бивше робље које би требало да буде Богу најблагодарније и најоданије, са трагикомичном ужурбанашћу почело себе инкорпорирати у европски организам безверја и идолопоклонства, то ће се, ваистину, мучно наћи у Европи чисте руке, да из руку Божјих приме победу. Какво ће онда чудо бити, ако Бог при будућем судару хришћанских народа доведе, рецимо, *слугу својега* Кину, да казни хришћанску Јудеју и Израил, то јест Европу и Америку? Но то је све условно не само пред људима него и пред самим Богом. Победа у будућем рату условљена је и покајањем. Који се народ буде најпре покајао, завапио Богу и поправио, он ће, ако у опште буде ушао у рат по Божјем Промислу, победити. То не мора бити неки од великих народа. То може бити и један од малих народа чијој се маленкости и некултурности (наравно у европском смислу) могу смејати велики и културни. А шта би било, Ви питате, ако би се сви хришћански народи покајали? Ко би онда победио? Онда би, генерале, сви победили; сви би однели најсјајнију победу, јер у том случају — не би ни дошло до рата. Јер као што квалитет духа и карактера људског условљава победу, исто тако квалитет духа и карактера људског условљава и сам рат. О, камо те среће по род људски, да се сви покају и да сви буду победиоци! Али и ако ништа лакше и спасоносније од тога, садашњи људи ће свакојако пре изабрати оно што је најтеже и најкобније.

Доћи ће оно што је најтеже и најкобније, генерале мој, и Ви имате пуно разлога да будете забринути за домовину своју, не мање него ми остали за своју. Јер народ у Америци страшно се погордио успехом у Светском Рату, и почео је да гледа на Европу не са сажалењем, него са презрењем. И на Европу и на сав свет. А презрени су обично у добитку над презирачима.

Док је код осталих ратних победиоца охолост због победе ублажена сиромаштвом, дотле је код Американца охолост због победе појачана богатством. Али када Булдог са Сунцем удари на Буфала, неће ли се Буфало сурвати љуто рањен. Рат не мора почети тамо где људи тренутно

мисле да ће почети. Док се многи стари вулкани само пуше, дотле се нови изненадно појављују. Пре него што почне свеопшти пожар рата, биће неколико страшних двобоја или тробоја међу народима. Али ће многе победе бити Пирове победе, потпуно равне поразу, кад се све последице буду срачунале.

Из до сад реченога јасан је следећи наук:

1. Да ће у будућем рату највише пострадали они народи, који се нају највећма погорђени пред Богом;
2. Да је победа у будућем рату условљена покајањем и обраћањем ка Христу;
3. Да, ако се ниједан хришћански народ не покаје и не поврати ка Христу, као центру душе своје и живота свога, победа ће бити од Бога додељена народима азијским, нехришћанским.

ПРОРОЧКЕ РЕЧИ О РАТОВИМА ИСПУЊЕНЕ

Дозволите, генерале, да прочитамо још два три листа из Светог писма Божјег, па да затворимо, Свети пророци Божји јасно су видели, да Бог попушта на безбожне људе и народе рат онако исто као што попушта помор, глад, сушу, земљотрес, гусенице, скакавце и друге беде, које би требало да уразумеју безбожне и врате их к Богу. *Бих вас сушом и медљиком;* (Медљика је нека слатка роса која пада по воћу и суши га). *гусенице изједоше обиље у вртovima вашим — ипак се не обратисте к мени, говори Господ. Послах у вас помор као у Мисир, побих мачем младиће ваше — ипак се не обратисте к мени, говори Господ* (Амос 4, 9-10).

Све ове беде сналазиле су Европу, али се она не обрати ка Господу, него говори о миру кад заслужује рат. Али — *нема мира безбожницима, вели Господ* (Ис. 48, 22). Јер мир скрнавe гресима и безакоњима, ратујући против Бога. *Људе ће убити мир њихов, а безумне ће погубити срећа њихова* (Приче Сол. 1, 32). Содом и Гомор нису пропали од рата него од мира, од безбожног мира. *Узео сам мир свој од тога народа, говори Господ* (Јер. 16, 5). Зашто би благи Господ узео мир од једнога народа? Зато што *устима говоре о миру с пријатељима својим а у срцу намјештају засједу. Зато ли их нећу походити?* Због те дволичности и лицемерства *мртва ће тјелеса људска лежати као гној по њиви и као руковети за жетеоцима, којих нико не купи* (Јер. 9, 8, 9, 22). Лицемерство велико овладало је старешинама хришћанских народа, те говоре много о миру а праве тајне уговоре један с другим. Сваки пак тајни уговор њихов значи рат. *Безбожнике ће дати под мач, говори Господ* (Јер. 25, 31). И давао их је, и даће их. О пропасти Јерусалима и Јевреја свети пророци су прорекли све до појединости. *Постасте Гори од народа, који су око вас; не ходисте по мојим уредбама и не извршивасте мојих закона* (Јез. 5, 7). *Је ли који народ промијенио богове, ако и нијесу богови? а мој народ промијени славу своју на ствар залудну* (Јер. 2,11). Хришћански народи постали су у многоме гори од народа нехришћанских у свакодневним безакоњима својим. И док се нехришћански народи још тврдо држе својих „богова“, идола, дотле је међу хришћанским народима не само пропаганда него читава отворена хајка против Христа Бога. Исто је тако било међу једнобожачким Јеврејима пред пропаст. Док су се идолопоклоници око њих верно држали својих идола, дотле су Јевреји одбацивали Бога јединога и газили Божји закон. Бог је кажњавао Јевреје, али они су остајали и на даље при своме безбоштву и својим неделима. Зато пророк вапије: *Госпode, бијеш их, али их не боли; сатиреш их, али неће да приме науке; тврђе им је лице од камена, неће да се обратe* (Јер. 5,3). А Господ опомиње народ: *одбаците од себе сва безакоња која чинисте, и начините себи ново срце и нов дух: зашто да мрете, доме Израилев? — Јер ми није мила смрт онога који мре, говори Господ* (Јез. 18, 31-32). Зар не шибаше Бог хришћанске народе, тај Нови Израил, али њих не боли? Зар их не сатираше помором и ратом, али они не примише науке? Када их сналажаше невоља, они онда вапијаху к Богу, и Бог им опрашташе и даваше им мир, да их

поново шиба новим ратом због поновљених грехова. Исто као и са Јеврејима. Господе, у невољи тражише те, изливаше покорну молитву кад си их карао (Ис. 26, 16), јадикује се свети пророк. И сам Господ је претио: *отићи ћу и вратићу се на своје мјесто докле не признаду своју кривицу и потраже лице моје; кад буду у невољи тражиће ме* (Ос. 5,15). Није Бог човек, да не зна. Зна Бог, да невоља обраћа грешне људе к Истини, зато и шаље невољу. У миру и обиљу људи постају безбожни и себични, зато Бог шаље невољу, да их отрезни. Отуда је код Срба постала изрека: без невоље нема богомоље. *Зато што је дом мој пуст, а ви сваки трчите за свој дом, зато се затвори небо над вама да нема росе, и земља се затвори да нема рода њезина; и дозвах сушу на земљу* (Агеј 1, 9-10). А кад не помогну мање невоље, Бог попушта врховну невољу, невољу над невољама — рат. *Од мана ће погинути сви грјешници између мојега народа, који говоре: неће доћи, нити ће нас задесити зло* (Амос 9, 10). Тако се данас говори у Европи и Америци: неће нас задесити зло! Међутим зло се призива у госте и спрема му се гозба са милијардама и милијардама злата, са којима се купује рат. Свуда хучи од спреме за рат, јер свуда се ратује против Христа. Каквим гресима оптерети себе Израил, те навуче пропаст? *Скупите се на горе Самаријске и видите велике народе у њој и насиље у њој. Не знају чинити право, говори Господ, сабирају благо насиљем и грабежем у дворима својим. Зато овако вели Господ: непријатељ је око земље и обориће ти силу твоју, и оплијениће се дворови твоји* (Амос 3, 9-11). Неред, насиље, грабеж! Погледајте данас по Европи, у којој се приносе жртве великом идолу — култури, па реците, да се нису повратила времена Самаријска? Главни узрок ратовима и пропасти лежао је у поглавицама и старешинама народним: *чујте поглавице Јаковљеве и кнезови дома Израилјева, не треба ли вам знати што је право... који мрзите на добро и љубите зло... и једете месо народа мојега и садирете кожу с њих и кости им пребијате... вичете мир, а ако вам ко не да ништа у уста дижете рат на њ — чујте ово: зато ће се због вас Сион преорати као њива и Јерусалим ће постати гомила* (Михеј 3). *Ево ја ћу пустити зло на то мјесто, да ће зујати уши свакоме ко га чује, јер ме оставише.* (Јер. 19, 3-4). Не зује ли уши по свему свету од онога што снађе Јевреје? Не зује ли и уши васцелога света данас од прошлог Рата? Оно што је пророк прорекао за Стари Израил, дословце се испунило. Зар ће се мање испунити за Нови Израил, коме је обећани Месија сам Бог? *И учинићу да падну од мача пред непријатељима својим... и мртва ћу тјелеса њихова дати за храну птицама небеским и звјерима земаљским* (Јер. 19,7). Ваистину, нагозбиле су се птице небеске и звери земаљске, како је проречено, не само у Старом Израилу, него и у Новом, у време многих ратова. Нарочито су се птице и зверови гозбили прошлога рата по планинама балканским, и европским. *На пољу мача унутра помор и Глад; ко буде у пољу, погинуће од мача: а ко буде у граду — њега ће Глад и помор прождријети. А који утеку — биће по горама* (Јез. 7, 15-16). Није ли то верна слика будућега рата? *Ево ја ћу их походити, младићи ће њихови изгинути од мача, синови њихови и кћери њихове изгинуће од глади* (Јер. 11, 22). На све ове и овима сличне претње Израилци су се чудили, какав ће то народ њих тако моћи сатрти, кад нису видели близу себе ни један народ толико силан. На та чуђења одговара им Господ кроз пророка: *Гле, ја ћу довести на вас народ из далека, доме Израилев, вели Господ, народ јак, народ стар, којему језика нећеш знати* (Јер. 5, 15). *Тај народ су били Вавилонци. Овако вели Господ): Ево ја ћу предати тај Град у руке цару Вавилонском, и он ће га спалити огњем.* (Јер. 34,2). И цар Вавилонски Навуходоносор заиста је дошао, разорио Јерусалим, и спалио га огњем, а народ одвео у ропство. Зар не може Бог довести Кинезе на Европу? Некад је требало дуже путовати од Вавилона до Јерусалима него ли сада од Пекинга до Беча.

Наравно, Бог је шибао и друге народе ратовима а не само народ Израилски. И то су свети пророци провидели и прорекли. За Вавилон: *Што си оплијенио многе народе, тебе ће оплијенити сав остатак народа... Тешко оном који гради град крвљу, и оснива град неправдом* (Авакум 2). Вавилон бејаше златна чаша у

руци Господњој, којим опоји сву земљу; вина његова пише народи, зато полудјеше народи. Уједанпут паде Вавилон и разби се (Јер, 51, 7-8). Од вина Европске културе пише народи и полудеше. За Вавилон *Говори Господ: Ти си ми био маљ, оружје убојно, и тобом сатрх народе и тобом расух царства* (Јер. 51,20). *Ево ме на тебе, поносити, говори Господ, Господ над војскама, јер дође дан твој, вријеме да те походом* (Јер. 50, 31). *Мач на Халдејце, говори Господ, и на становнике Вавилонске и на кнезове његове и на мудраце његове. Мач на лаже његове, и полудјеће. Мач на јунаке његове, и препашће се. Мач на коње његове, и на кола његова и на сву мјешавину што је усред њега, и постаће као жене. Мач на благо његово и разграбиће се јер је земља идолска* (Јер. 50, 35-38). *Ево ја ћу подигнути и доведићу на Вавилон збор великих напада из земље сјеверне, који ће се уврстити да се бију с њим и узеће га* (Јер. 50, 9). И заиста уврстили су се против охолога Вавилон Миди и Персијанци и узели га. *И Вавилон урес царствима — биће као Содом и Гомор кад их Бог затре. Неће се у њему живјети нити ће се населити од кољена до кољена, нити ће Арапин разапети у њему шатора, нити ће пастири почивати онуда — Ондје ће настанити сове, и авети ће скакати онуда* (Ис. 13, 19). Дословце испуњено. Зна се да сада каравани журе да прођу место где је некада био Вавилон, јер људи не смеју да законаче на овом месту од аветских привиђања.

За Асир: *Асирац ће пасти од мача не човечјега* (Иса. 31, 8). Асир ће пропасти у рату зато што се срце његово понијело (Јез. 31, 10).

За Ниниву: *тешко граду крвничком, сав је пун лажи и отимања, грабеж не избива из њега... Непријатељима твојим биће зато широм отворена врата од земље твоје* (Наум 3).

За Мисир: *Ево ме на Фараона цара Мисирског и сломићу му мишице..., и укријепићу мишицу цару Вавилонском, а даћу му у руку свој мач... Да, укријепићу мишице цару Вавилонском* (за то што га је изабрао за оруђе казне), *а Фараону ће мишице клонуте* (Јез. 30, 32). Јер мора клонуте мишице онеме, кога Бог хоће да казни за безакоња.

За Тир: *И Тир сагради себи град, и сабра сребра као праха, и злата као кала по путу. Гле, Господ ће га отјерати, и вратиће у море силу његову, и он ће огњем изгорјети* (Зах. 9, 3-4). Не помаже, дакле, сребро ни злато ништа, када се препуни чаша безакоња и безбоштва, и када се рука Господња замахне.

За Сидон: *Од мноштва безакоња својега, од неправде у трговини својој оскврнио си светињу своју; за то ћу извести огањ испред тебе, који ће те прождријети, и обратићу те у пепео на земљи... и неће те бити до вијека.* (Јез. 29). И заиста Сидону се данас једва зна место где је био. А био је у време оно сувише богат, сувише културан, но и сувише охол и безбожан. Данас му се не зна место. *Послаћу помор у њ, и крв на улице његове, и побијени ће падати усред њега од мача, који ће навалити на њих са свијех страна, и познаће да сам ја Господ* (Јез. 28).

За Едом: *Крви ћу те предати и крв ће те гонити, јер не мрзиш на крв, крв ће те гонити,... Зашто? Величасте се супрот мени устима својима* (Јез. 35, 6, 13).

И тако редом за друге незнабожне народе. *Разбићу их једног од другог* (Јер. 13, 23), говори увређени Господ. То је рекао, то је и учинио. Ко ће Му на супрот стати? Нико. Ко ће Га умилостивити? Покајник: Народи и племена грешеше, закон Божји газише, име Бога живог по ругаше, срцем се понеше, делима се руку својих поклонише, опомене Божје не чуше, знаке Божје не разумеше, не покајаше се, зато од мача пропадоше. Овако се читају и разматрају ратови.

ЈЕВАНЂЕЉЕ И РАТ

Затворимо сад књигу Старога Завета Божјег и отворимо књигу Новог Завета Божјег.
Чујем ли добро Ваше питање, генерале:

— Да ли је Спаситељ био за рат?

Простите, но то ми личи на питање: да ли је мајка за шибу свога детета?

Ниједна разумна мајка неће прибећи шиби свога детета без крајње нужде. Када сва уразумљујућа средства исцрпе, тек тада мајка прибегава шиби застрањеног детета свог. Но та шиба није из злобе него из усташене љубави материнске, да јој дете не би сасвим пропало, и да би се евентуално и друга деца опоменула, да не ходе странпутицом. (*Прут и кар дају мудрост, а дијете путо срамоти матер своју* (Приче Сол. 19, 15).) Нисте ли посматрали, како после једне такве шибе и дете и мајка плачу? Плаче и мајка од бола да ублажи бол детињи. И нисте ли гледали дирљив случај, да после шибе дете се ипак смеје а мајка плаче? О небеска љубави материнска! Ко од нас у зрелим годинама не благосиља мајку своју за нешто шибе што је од ње добио у детињству? И ко баш у том поступку мајчином не види још јачи доказ брижне љубави њене? И рат ништа друго није до шиба, коју Бог пушта на децу своју, да би их коначне пропасти спасао. Бог, чија је љубав према људима несравњено већа од љубави материнске, не попушта ту шибу на род људски из какве злобе него једино и једино из брижне љубави.

Господ Христос открио је људима циљ њихова живота на земљи, и показао јасно пут како се томе циљу стиже. Пре Њега људи нису знали ни циљ свога живота нити пак пут којим се томе циљу долази. Било је великих мудраца код народа на земљи, који су имали јаснију или нејаснију слутњу човечјег циља и пута, и који су о томе говорили. Али своје речи они нису могли људима фактима доказати нити, још мање, царство духовних стварности отворити и показати. Христос је открио људима, да је живот циљ животу. То јест, да је живот бесмртни циљ овог полуживоту. Царство небеско је сјајни град, ка коме ми хитамо кроз овај свет, кроз ову шуму од симбола и сигнала, који указују на тај град. Јер по речима апостола Христовог: *овдје немамо града који ће остати, него тражимо онај који ће доћи* (Јевр. 13, 14). Живот у животу вечном, у сјајном граду ангелском, у царству небеском, то је циљ. А пут ка томе циљу јесте сам Он, Његов пример, и све Његове заповести. *Иштите најприје царства Божјега* (Мат. 6, 33). То је основна и главна, то је једина разумна тежња људска. То је управо све. Остало је споредно. Наиме: и храна и одело, и здравље, и обиталиште, и мир, и осигураност и знање, и умење, и све остало што нам је нужно за овај тренутак битисања на земљи *ово ће вам се све додати*, вели Господ. Оно што је главно, оно ће нам се дати, а ово споредно све ће нам се додати. За богаташа, који би понудио сиромашу на дар пуну кулу злата, била би ситница и узгредица дати му још и подвоз до те куле, и храну и одело и послугу. И за Бога, Богаташа над богаташима, који нуди људима бесмртни и нестарећи живот у близини Својој, ситница је и узгредица дати им све оно што им треба на њиховом земаљском путу. И Бог то ваистину и даје, само ако су наше очи управљене у Њега *као очи слушкиње у госпођу своју. Душа је претежнија од тела*, рекао је Месија рода људског. (Лк. 12, 23). И још: *каква је корист човјеку да сав свијет добије а души својој науди* (Мат. 16, 26)? У вези пак са ратом могло би се рећи: шта користи једном човеку или једном народу, да цео свет покори, а душу своју огреси и изгуби? Ма колико да је царство земаљско, оно данас јесте а сутра није, док је царство Цара Небеснога непролазно. Било је људи и пре Христа, који су опажали, да циљ човечјег живота апсолутно није на земљи, нити се може наћи на земљи. Још мање у земљи, тј. у смрти. Из искуства они су могли сазнати, да није било живог човека, који је сматрао неки предмет на земљи циљем свога живота а да достигнувши тај предмет није се расхладио и разочарао. Данас пак јасно је сваком правом хришћанину, јасније од светлости дана, да човек не може наћи крајње циљеве свога живота на земљи нити ма где у овој материјалној васиони. Циљ је наш изван свеколиког материјалног света, у царству суштине и духовне стварности, у царству Божјем, а не у овом пределу симбола и сигнала тога царства. То је Господ не само казао него и показао. Показао је Он то целим бићем Својим, драмом Својом пре и после смрти и кроз сву историју Цркве Своје. Можете ли ми веровати, кад Вам кажем, да Он то показује посвећенима и до дана данашњега?

Ако ли сад неки хришћански народ, то јест народ коме је откривен циљ људског живота, гресима својим заклони тај циљ пред својим видом и разумом, онда он постаје слеп и безуман. И као слеп и безуман почиње тражити крајње циљеве на земљи, и стварати идоле на место Бога, и грабити се за царство земаљско, и ругати се Христу Господу. Јер му се у том стању Христос чини неприродан а он сам себи природан; Христос нереалан, а он реалан! Тада је тај народ у рату против истине, против Бога. Како онда да не буде у рату против суседа својих! Отпасти од Христа значи отпасти од циља живота, и обратно.

Но звати се хришћанином, именом највеће части у оба света, не значи само знати циљ живота но радосно ходити прописаним путем ка томе циљу. *Пут је, истина тијесан* (Мат. 7, 14) што води у живот вечни, али је просечен јасно, и кроз деветнаест столећа утабан довољно од светитеља и праведника Божјих, да се не мора лутати ни лево ни десно. Кротост, смерност, милост, љубав, нада, вера, тихост, уздржљивост, благод, пост, молитва, праштање, глад и жеђ за правдом Божјом, трпељивост, и остале све врлине које су красиле Христа, и све заповести, које је Он дао, то су сигнали пута ка циљу врховноме. То је пут. *Ко мени служи, за мном нек иде* (Јов. 12, 26), рекао је Путовођ. И још је храбрио говорећи: *Ко иде за мном неће ходити по тами, него ће имати видјело живота* (Јов. 8, 12). Када су се апостоли Његови показали спори у разумевању пута, изложеног и указаног речима, онда је Он њима, и нама рекао: *Ја сам пут* (Јов. 14, 6). Да би сад један човек могао ходити Богу угодним путем, мора водити једини Богу угодни рат. А то је *рат против самога себе*. Тим ратом ослобађа се човек од рита греховних, које му заклањају визију циља и пута. Тим драговољним ратом он олакшава себе од бремена страсти за телом и земљом, од бремена, под којим иначе клеца и пада час лево час десно украј Пута. А ко ратује против себе, он може онда несметано ходити правим путем правоме циљу. Не води ли човек рат против себе, он га мора водити против Бога и против људи.

Као што видите, ни циљ ни пут, како нам је Господ наш открио и показао, не садрже у себи рат ни човека против човека нити народа против народа.

Откуда онда рат међу хришћанима? Отуда, што није одсутан рат у хришћанима. А присутан је рат у хришћанина опет отуда, што су хришћани или посумњали у Циљ или пренебрегли Пут. Ово двоје пак не сме се раздвајати, ако се жели избећи рат. Јер знати за прави циљ а ићи као рак уназад супротним путевима, значи исмевати Бога, клањати се идолима и одрицати се Христа. Средњи Век у Европи, пружа нам јасан пример, како народи хришћански могу јасно знати циљ живота, а међутим ићи кривим путевима, који одводе од тога циља. Због тога је долазила шиба кроз међусобне ратове хришћанских народа или кроз ратове, наметнуте им од неверних. Нико тако тачно ни скрупулозно није усвајао циљ живота људског, онако како га је Господ открио, као што је то чинила Света Византија. Ипак је дошла пропаст. А пропаст је дошла отуда, што су Византинци својим безакоњима увредили Бога, кога су познавали, газећи Божји закон, којим су се хвалили. Усвајали су циљ Христов, а ходили су својим грешним путевима. И десило се са њима оно што је у Јеванђељу и проречено: *Слуга који зна вољу господара својега, и није учинио по вољи његовој, биће бијен много. А који не зна па заслужи бој биће бијен мало* (Лк. 12, 47-48). Тиме се објашњава горка шиба Свете Византије, доброг познаваоца *воље господарева*, и мање горка шиба незнабожачких народа, рђавих познаваоца *воље господара својега*. Тиме се још објашњавају чешћи ратови међу хришћанима него међу нехришћанима. Хришћани су слуге, који знају вољу Господара свога, али је не извршују, због чега бивају шибани често и много. А нехришћани не знају ни Циљ ни Пут, то јест не знају вољу Господара свога, због чега бивају бијени мало. Једино тиме се објашњава зашто је Европа имала више ратова за последњих сто и педесет година него сав остали свет укупно.

Својим Јеванђељем Господ Христос је научио људе, како да воде рат против самих себе. Да би тим ратом себе укротили, култивисали, смирили, облагородили, и, чак, обожили. За тај рат, и само за тај, Он је исцртао једну прецизну стратегију и тактику. Он је дивно показао људима,

какви треба да буду, да не би дошло до рата; међу њима или на њих. Он није тврдио, да неће бити рата; него је Он учио, како да се не проузрокује рат. Али Својим пророчким духом Он је провидео, да сви људи неће хтети Њега послушати, и да ће због тога бити многи ратови. *Чућете ратове и гласове о ратовима. Јер ће устати народ на народ и царство на царство* (Мат. 24, 6-17). Спаситељ је донео мир у људе, донео добру вољу, донео разум, открио циљ, указао пут, именовано средства, понудио сталну помоћ свима и свакоме. Но све те дарове божанске многи ће одбити, и зато ће бити шибани бичем рата. Неће бити шибани ратом одмах чим згреше него после дугог и предугог Божјег трпљења и праштања. Кад се сва друга уразумљујућа средства исцрпе, онда ће тек Небеска Љубав прибећи крајњем средству — шибану Своје деце бичем рата. Проричући ратове Христос се *заплака* (Лк. 19, 41). Има људи, који са осетљивим задовољством проричу ратове, као зла маћеха што се радује шиби пасторчета. А мајка плаче кад помисли на шибу свога детета, ма и најгорега. Тако и Христос. Испуњен безграничном љубављу према људима, према деци Својој, па предвиђајући рат заплака се (Лк. 14, 41).

Христос је прорекао ратове чак и за последња времена. И споменуо је узроке њихове. А узроци ће бити у томе, што ће изићи *лажни христоси и лажни пророци, и што ће се безакоње умножити и охладњети љубав многијех* (Мат. 24, 12-24). Лажни христоси указиваће људима лажне циљеве живота; лажни пророци прорицаће лажне догађаје; а безакоња и охладнела љубав водиће људе погрешним путевима. Једни људи неће знати ни циљ ни пут живота. Други ће знати циљ, али ће због слабости карактера ићи странпутицом. Трећи ће знати и циљ и пут, али ће свесно и злобно одбацити обоје, као што су јеврејске старешине негда свесно и злобно одбацили обоје и распели Христа. И тиме ће Небесна Љубав бити побуђена, да плачући попушта на децу своју шибу бичем ратним.

Из свега овога јасан је науч,

1. Да је Господ Христос открио циљ живота и пут;
2. Да је Христос Својим Јеванђељем предложио и прописао рат човека против самога себе у циљу одстрањења других ратова;
3. Да они, који не воде рат против самих себе, против својих страсти, порока и греха, неминовно га воде против Бога и својих ближњих;
4. Да рат мора доћи на хришћане који газе закон Христов, ма они то и не хтели, слично заблуделој деци, која не желе шибу али проузрокују шибу.

ЗАКЉУЧАК

Наш чун се почео лелујати на таласима. Беше дуноу ветар од запада, и звездани свод небески превуче се тамним облацима. У кући господина Крена беху се забринули за нас, и Црнац нас поче дозивати са обале.

— Иако је речено довољно, генерале, ипак ћу по Вашој жељи покушати, да из реченога изведем закључак ма се у нечем и понављао, Рече Балканац.

— Пред опасношћу, пред којом стоји наша раса и сав род људски, проговори генерал, мислим, да би ту науку требало из дана у дан понављати.

— Добро, дакле. Основни је закључак, да се рат да разумети и објаснити једино у светлости библијској. Сва литература светска, укупно узета, не објашњава ратове међу људима ни издалека колико Свето писмо Божје. Из свих досадашњих излагања јасно је, да рат — као уосталом и сва индивидуална и друштвена питања — зависи искључиво од нашега односа према Богу и Божјем закону. То важи подједнако и за нехришћане и за хришћане. Разлика је само у томе, што код нехришћана рат зависи од њихова односа према Богу, и према закону Божјем усађеном у савести њиховој и објашњеном донекле мудрацима њиховим, док код

хришћана рат зависи од њихова односа према Богу, Једином и Живом, и према закону Божјем, како је то откривено кроз личност Господа Исуса Христа.

Узрок је рату у отпадању људи од Бога и Божјег закона. Богоотпадништво и неваљалство људи у миру проузрокују рат. Кад људи заслуже рат, тј. кад нагомилају узроке рата, рат долази хтели то они или не хтели. Као што они који пију тифусну воду заражавају се тифусом, и тифус је неизбежан, тако и они који, одступајући од Бога, поје се Богу противним мислима, жељама и делима, навлаче на себе заразу рата, и рат је неизбежан. Док год људи ратују против Бога својим мислима, жељама и делима, узалуд они сањају о миру. Хтели они или не, рат мора нићи тамо где је семе рата посејано. Рат против Бога, јаван или тајан, неизбежно доводи до рата међу људима. *Јер нема мира безбожницима, вели Господ* (Иса. 48, 22). У наше дане више се виче о миру и више се народи спремају за рат него икада пре нас. Тешко да та дволичност не буде кажњена ратом.

Идолопоклонство је богомрско. Било да се људи и народи клањају Божјим делима или својим делима, идолопоклонство је у оба случаја богомрско. Свако пак идолопоклонство, у наше дане као и у минута времена, кажњава се од Бога разним тешким казнама, од којих је рат последња и најоштрија казна.

Мисија Европе била је, да живи по хришћански и да помогне браћи својој, народима незнабожним, уздићи се ка Христу. Место тога Европа је сама пала у идолопоклонство. Место да буде светлост свету, она се обукла у таму; и место да блиста карактерима, она се упиње да блиста стварима. Место да учи народе да траже царства Божјега, она их учи да се свом снагом загњуре у ситнице и узгредице. Од тога поремећаја дошли су сви остали поремећаји. И од тога су долазили и долазиће ратови.

Како то да се Свевишњи и Пречисти и Пресвети Бог меша у ратове, питају неки? То питају они који кажу, да верују у Бога а одричу Му сваку активну улогу у животу људи и народа, и стављају Га у улогу посматрача људских дела и послова. Није ли такав Бог идол? И таква вера бесмислица? Свакоме домаћину дозвољено је да се меша у послове свога дома, само се то право одриче Створитељу света! Прав је народ кад верује, да се Бог меша активно и у обичне свакодневне послове људи. Такву су веру имали и сви пророци, и сви апостоли, и сви светитељи. Тим више је прав народ, заједно са пророцима, апостолима и светитељима, прав је у веровању свом, да је Бог посредник у великим и судбоносним збивањима у свету и у животу људи. Од ове се стварности не може побећи; њу народ пипа и чувствује својом непомраченом душом; јер њу дан дану јавља и ноћ ноћи казује.

На смешно питање: како то да Бог милости и љубави попушта на људе такве страхоте као што су ратови? може се одговорити озбиљним питањем: како то да људи, којима је Бог јасно открио Своју вољу и Свој закон, могу без стида и покајања неограничено вређати Бога и газити Божји закон? *Господ Бог је милостив, жалостив, спор на гнев и обилан милосрђем и истином* (Мојс. 34,6). Идући рат као и прошли, већ је заслужен од људи. И да није Божје милости и љубави, тај би рат био букнуо. Ваистину, да није Божје милости и љубави, по гресима хришћана мач се не би никако ни спуштао у корице. И ово мало мира и одаха што сада имамо, није због људске памети ни културе него због Божје милости и љубави. Да, и због страха Божјег и молитава оних побожних и добрих људи, без којих није ниједан народ у Европи и Америци.

Има ли, дакле, спасења народима Европе и Америке? Наравно да има. Али питање је, хоће ли га они прихватити? *Може ли Етиопљанин промијенити кожу своју или рис шаре своје? Можете ли ви чинити добро научивши се чинити зло?* питао је негда пророк Божји народ Израилски пред пропаст (Јер. 13, 23). Све може, ако људи хоће. И бели људи могу променити дух свој, исправити мисли своје, укротити жеље своје за ништавилу, и управити се добром циљу за Оним који је рекао: *Ја сам пут*. Може, ако хоће. Но, да ли хоће? Од обронка пропасти до спасења и сигурности само је један корак. Хоће ли се бели људи тргнути назад само за један

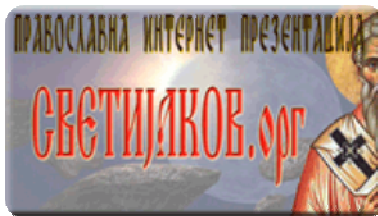
корак од ужасне пропасти, над којом лебде? На то питање Бог чека одговор; чека се брижно очинском љубављу. И ако се сваки дан даје Богу негативан одговор, ипак Бог чека по милости и љубави Својој; чека, не би ли из кога год народа и са кога год краја света чуо позитиван одговор, те да би отклонио катастрофу.

Просипају се многе речи о разоружању. Али како ће се разоружати грехом наоружани, грехом обременени? Грех улева страх, грех кује оружје, грех спрема рат. Да није овог проклетог страха?! Али њега мора бити све докле греха буде. Хтели не хтели грешници се морају оружати. Кад би се људи разоружали од греха, ко би онда страховао, ко ли ковао оружје, ко ли се спремао за рат? Нико.

Циљ мира! Што и о том нико не говори пред Богом и људима? Гле, то је врло важан предмет разговора. Ради чега траже људи мир, генерале? Упитајте их, и збуните их. И кад се поврате од забуне, одговориће Вам једни: ради културе, други: ради економског напретка, трећи: ради очувања творевина људских, четврти: ради државе, пети: ради сигурности личног живота! Галиматијас! Зато гласовите речи нашега времена о разоружању и миру звуче као лажно злато. Јер људи не знају циљ мира, који траже. Они који га данас највише траже траже га ради комотнијег и безбрижнијег поклоњења својим идолима. Нашто нам такав мир? У рату није било толико самоубистава, колико их има у садашњем миру. Да ли властела европска и американска траже мир из страха од Бога и ради славе Божје, или пак ради спокојнијег прежимања неправде? Ако је ово последње, као што изгледа да јесте, онда није чудо, ако им се да рат место мира. Кад се родио Кнез Мира, над Витлејемом су певали хорови ангела: *Слава Богу на висини, мир на земљи и добра воља међу људима*. Слављење Бога долази, дакле, на прво место, и њиме се условљава прави мир и добра воља. Кад би људи искали мир ради славе Божје, добили би га несумњиво, и тај мир не би се више одузео од њих. Но чујете ли Ви ма с које стране завет оних који мир ишту, да ће мир употребити на славу Божју и на поправку свога карактера? А завет је неопходно потребан ради правог мира и трајног мира. Нека садашњи миротворци тачно определе циљ миру, да чује небо и земља, и брзо ћемо знати, колико је рат удаљен од нас

Благо оном кнезу, који позна Истину, и који благовремено позове народ свој на покајање пред Богом живим. Благо оном народу, који се благовремено разоружа од греха својих као од оружја против Бога. Никакво се зло неће моћи догодити томе народу. Ма био ненаоружан бојним оружјем, он ће живети у сигурности, јер ће га Свемогући штитити десницом Својом неодољивом. Ма не имао ни једнога мача, непријатељи биће немоћни према њему, те неће моћи прекорачити границу земље његове, јер им Господ над војскама неће то допустити. Па ако непријатељи његови и прекораче границу земље његове, ускочиће у свој гроб. Благо оном народу, који, разоружан од греха, први се разоружа и од бојног оружја. Такав народ имаће велику мисију у свету. И биће светлост свима народима. И прославиће га Господ Бог славом невиђеном, и благословиће га благословом Својим вечним.

Крај и Богу слава.

храм светог апостола Јакова, брата Господњег; Дубока код Јагодине; тел/факс 035/267-160; интернет адреса SVETIJAKOV.org